

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Jete Hendrika Lood
Politseiteenistus 192

**ESMAREAGEERIJA TEADLIKKUS TEGEVUSEST
NARKOOTILISE JA PSÜHHOTROOPSE AINE KURITEO
KAHTLUSE KORRAL IDA PREFEKTUURI NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:
Aare Talvere
Kaasjuhendaja:
Marili Kohava, MA

Tallinn 2022

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2022
Töö pealkiri eesti keeles: Esmareageerija teadlikkus tegevusest narkootilise ja psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral Ida prefektuuri näitel	
Töö pealkiri võõrkeeles: Awareness of the first responder of narcotic drugs or psychotropic substances suspicion of a criminal offense	
Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud teemal „Esmareageerija tegevuse teadlikkus narkootilise ja psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral Ida prefektuuri näitel“. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning eesti- ja inglisekeelse kokkuvõttega. Töö koosneb 44-st leheküljest, sisaldab üheksat tabelit, kolme joonist ning kolme lisa. Lõputöö koostamisel kasutas autor kokku 38 erinevat eesti- ja inglisekeelset allikat. Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada esmareageerijate olemasolev teadlikkus läbiviidavate toimingute õiguspärasusest narkokuriteo kahtluse korral Ida prefektuuri näitel ning koostada meelepea esmareageerijale narkokuriteo kahtluse korral. Uurimistöös kasutati andmekogumismeetoditena ekspertintervjuud ning ankeetküsitlust. Kokku analüüsi kolme ekspertintervjuud ning 15 ankeetküsitlust. Uuringu tulemustest selgub, et esmareageerijate teadmised narkokuriteol läbiviidavate toimingute osas on head, kuid vajab siiski teadlikkuse tõstmist. Peamiseks probleemiks oli läbiotsimise tingimuste välja toomine. Lõputöös teeb autor järeldusi ning ettepanekuid kuidas parandada narkootilise ja psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral läbiviidavate toimingute õiguspärasust esmareageerijate seas.	
Võtmesõnad: narkootilised ja psühhotroopsed ained, esmareageerija, Ida prefektuur	
Võõrkeelsed võtmesõnad: narcotic drugs, psychotropic substances, first responder, Eastern Prefecture	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Jete Hendrika Lood	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri: (Allkirjastatud digitaalselt)	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Aare Talvere	Allkiri: (Allkirjastatud digitaalselt)
Kaasjuhendaja: Marili Kohava	Allkiri: (Allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja: Kalvi Almosen	Allkiri: (Allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. ESMAREAGEERIJAJA TEGEVUS NARKOOTILISE JA PSÜHHOTROOPSE AINE KURITEO KAHTLUSE KORRAL	9
1.1 Riikliku järelevalve ja süüteomenetluse piiritlemine.....	9
1.2 Narkootikumidega seotud süüteod.....	11
1.3 Vallasasja läbivaatus	14
1.4 Läbiotsimine.....	16
1.5 Sündmuskoha uurimine.....	18
1.6 Tõendite tagamine ja dokumenteerimine.....	20
2. EMPIIRILINE UURING.....	24
2.1 Uuringu läbiviimise meetodika, protsess ja valim.....	24
2.2 Patrullpolitseinikega läbi viidud uuringu tulemused	26
2.3 Uurijatega läbi viidud uuringu tulemused.....	34
2.4 Järeldused ja ettepanekud.....	40
Kokkuvõte.....	42
SUMMARY	44
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	45
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	51
Lisa 1. Ankeetküsitluse küsimused.....	52
Lisa 2. Eksperdiintervjuu küsimused	53
Lisa 3. Meelespea esmareageerijale narkokuriteo kahtluse korral.....	54

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

ALIS – Analüüsi- ja andmelaoinfosüsteem

Esmareageerija – Piirkonnagrupp kui ka patrulltalitus

KarS – Karistusseadustik

KorS – Korrakaitseadus

KrMS – Kriminaalmenetluse seadustik

MDMA – sünteetiline amfetamiini derivaat ja psühhoaktiivne aine, millel on stimulandid ja nõrga psühhodeelikumi omadused

NPALS – Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

Opioidid – Looduslike, poolsünteetiliste ja sünteetiliste keemiliste ühendite koodnimetus, mis avaldavad morfiinilaadset, valuvaigistavat toimet.

Stimulandid – Kesknärvisüsteemi ergutavad ehk stimuleerivad ained, mis panevad organismi kiiremini tööle ja elavdavad inimest.

TsÜS - Tsiviilseadustikuüldosa seadus

SISSEJUHATUS

Uimastikuritegevus mõjutab oluliselt meie siseturvalisust. Üheks suurimaks ja tähtsaimaks ülemaailmseks probleemiks on siiani narkootiliste ainete tarvitamine ning sõltuvus. (Al-Wataify, et al., 2019) Siseturvalisuse arengukava järgi on aastatel 2020-2030 jätkuvalt riiklikult tähtis valdkond elukeskkond ning elanike teadlikkuse suurendamine, et kujundada ohutut elukeskkonda. Mõningatel juhtudel muuta või kinnistada inimeste hoiakuid ning käitumist. Seda sellepärast, et ennetada õnnetusi ja vajadusel tegeleda õnnetuste tagajärgedega. Turvalisus tähendab sellist stabiilset elukeskkonda, milles inimene tunneb ennast kaitstult, aitab ise ka kaasa selle kujundamisele ja on tagatud inimese heaolu, kindlustatus ning ohutus. (Siseministeerium, 2021) Seega mõjutab uimastikuritegevus kaudselt inimeste ohutut elukeskkonda ning heaolu.

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse § 3 lg 1 alusel on narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemine keelatud, välja arvatud meditsiinilisel või teaduslikul eesmärgil, narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega seotud kuritegude ennetamiseks, avastamiseks ning tõkestamiseks või käesolevas seaduses ettenähtud õppeotstarbel kasutamise eesmärgil. Üleilmne eesmärk on parandada tervise kvaliteeti, seega tuleb suurendada inimeste teadlikkust haigustest ja ka suurem tähelepanu suunata ennetusele. Kõige olulisem on ennetada ja ravida kahjulikke sõltuvusi nagu näiteks narkootikumide kuritarvitamist. (Statistikaamet)

Lõputöö aktuaalsus seisneb selles, et tänasel päeval on narkootikumidega seotud kuriteod üheks riiklikuks kui ka ülemaailmseks probleemiks. Selliste süütegude avastamiseks ning süüdlaste karistamiseks, tuleb esmareageerijal esialgsed menetlustoimingud viia läbi korrektselt ja õiguspäraselt. Valges raamatus (Siseministeerium, 2021, lk 4) seisab, et narkopoliitika on valdkondade ülene prioriteet ning eesmärkide saavutamiseks on vaja valitsusasutuste ühiseid pingutusi, üksinda häid tulemusi ei saavuta“. Siseturvalisuse arengukava järgi on raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus riiklikul tasandil üks olulisem prioriteet, mille üheks osaks on vähendada narkootikumide pakkumist ja kättesaadavust Eestis. (Siseministeerium, 2021) Autori arvates aitab seatud eesmärki saavutada kvaliteetne tõendite kogumine esimestest menetlustoimingutest alates, sest vaid sellisel viisil on võimalik luua süüteomenetluseks vajalikud tingimused (Prokuratuur, 2021). Vajalikud tingimused süüteomenetluseks on tõendite kogumine vastavalt seadusele, mis peab olema

relevantne ning proportsionaalne seoses rikkumisega. Samas peab olema ka põhjalik, et kõik tõendamiseseme asjaolud oleksid leidnud kinnitust. Samuti võimaldab kvaliteetne tõendusteabe kogumine mõista süüdlasele õiglase karistuse ning seeläbi hoida ära uute kuritegude toimepanemist (Kruusamäe, 2012, lk 44)

Teema on oluline ka rahvusvahelisel tasandil. „Organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus on olulisel kohal mitmetes Euroopa Liidu hiljutistes dokumentides, nagu Euroopa Liidu Välis- ja Julgeolekupoliitika globaalne strateegia – strateegiline dokument, mis sisaldab Euroopa Liidu välispoliitika olulisi põhimõtteid ja põhisuundi“ (Radosavljevic, 2020, lk 1577).

Antud teema on uudne selle poolest, et varem ei ole uuritud töötavate patrullpolitseinike teadlikkust õiguspärase toimingute tegemisest narkokuritegude kahtluse korral. Olemas on küll õpik „Korralduspoliitika ja narkootikumid“, kuid see on valminud aastal 2006 (Heldna, et al., 2006). Aastast 2002 on ilmunud ka sündmuskoha tehnilise uurimise käsiraamat (Eesti Politsei Kohtuekspertiisi ja Kriminialistika Keskus, 2002), kuid tegemist on juhendmaterjaliga, mitte reaalse olukorra peegeldusega. Lõputöödest on uimastivastast võitlust uurinud Kalev Mõtus „Narkopreventsiooni probleeme Eestis“ aastal 2007, Jaanika Porn „Uute psühhoaktiivsete ainete narkoturule jõudmise tõkestamine“ aastal 2015, Daniel Karindosk „Alaealistele suunatud narkoennetustöö hindamise probleeme Eestis“ aastal 2015. Antud lõputöö fookus on suunatud kriminaalmenetlusele ning läbi küsitluse kui ka eksperdiintervjuu analüüsib autor esmareageerijate teadlikkust narkokuriteo korral läbiviidavate toimingute õiguspärasusest ning võrdleb neid narkokuritegude menetlejate tegevustega.

Lõputöös uuritakse esmareageerijate tegevust narkokuritegudes Ida prefektuuri Rakvere, Jõhvi kui ka Narva politseijaoskondades. Ida prefektuuri põhimääruses on välja toodud prefektuuri põhiülesanded, milleks on: riikliku järelevalve korraldamine, süütegude menetlemine, karistuse täideviimise korraldamine oma pädevuse piires, süüteoennetuse korraldamine jne. (Politsei- ja Piirivalveamet, Ida prefektuuri põhimäärus, Politsei- ja piirivalveameti peadirektori 10.10.2012 käskkiri nr 362, 01.11.2012). Ida prefektuur valiti seetõttu, et töö autor on ise seotud tööalaselt Ida prefektuuriga.

Esmareageerijaks loetakse nii piirkonnagrupperi kui ka patrulltalitust (v.a kinnipidamise ning arestimaja grupid) (Alis, 2020). Patrulltalituse kui esmareageerija põhiülesanneteks on: patrullimine ja liiklusjärelevalve teostamine, avalikus kohas käitumise nõuete üle järelevalve

teostamine, väljakutsete teenindamine, korrarikkumiste ennetamine ja tõkestamine ning süütegude menetlemine, kinnipeatavate valvamine ja konvoeerimine. (Politsei- ja Piirivalveamet, Ida prefektuuri põhimäärus, Politsei- ja piirivalveameti peadirektori 10.10.2012 käskkiri nr 362, 01.11.2012) Antud lõputöös käsitletakse esmareageerijatena patrullpolitseinike.

Narkokuritegude avastamisel rakendatakse tihti vallasasja (nt sõiduki) läbivaatust, mis on riikliku järelevalve toiming või läbiotsimist, mis on süüteomenetluse toiming. Tegemist on sisu poolest sarnaste menetlustoimingutega, kuid eesmärgid ning läbiviimise õiguslikud alused on väga erinevad. Vale toimingute tegemine võib lõpuks viia õigeksmõistva kohtuotsuseni, kuna on rikutud kas tõendeid või oluliselt menetlusnorme. Seega lõputöö **uurimisprobleemiks** on: Kuidas mõistavad esmareageerijad narkokuritegude kahtluse korral läbiviidavate tegevuste, sealhulgas esmaste uurimistoimingute ning muude menetlustoimingute õiguspärasust?

Uurimisküsimused:

1. Milliste narkokuritegudega on Ida prefektuuri patrullpolitseinikud teenistuses kokku puutunud?
2. Milline on esmareageerijate teadlikkus esmastest toimingutest narkokuriteo avastamisel?
3. Milline on esmareageerijate teadlikkus õigusnormidest, mille alusel võib isikut või sõidukit läbi vaadata ning läbiotsimise algatamise tingimustest?
4. Kuidas peaks esmareageerija koguma tõendeid nii, et neid oleks võimalik kasutada süüteomenetluses?

Lõputöö **eesmärgiks** on välja selgitada esmareageerijate olemasolev teadlikkus läbiviidavate toimingute õigsusest narkokuriteo kahtluse korral Ida prefektuuri näitel ning koostada toimingute meelespea esmareageerijale narkokuriteo kahtluse korral. Lõputöö eesmärgi täitmiseks püstitatakse järgnevad ülesanded:

1. Anda ülevaade teoreetiliste allikate põhjal narkokuritegudest, vallasasja ja valduse läbivaatuse ja läbiotsimise erisustest.
2. Anda ülevaade riikliku järelevalve ja süüteomenetluse piiritlemisest.
3. Analüüsida andmeid Ida prefektuuri esmareageerijate teadlikkusest narkokuritegude kahtlusel rakendatavate meetmete kohta ning nende põhjal teha järeldusi ja pakkuda välja lahendusi, kuidas oleks võimalik teadlikkust tõsta.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viidi läbi kvalitatiivne empiiriline uuring. (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk 152) Andmekogumismeetodina kasutati ankeetküsitlust ja eksperdiintervjuud. Küsitlus võimaldab koguda informatsiooni etteantud küsimustega paljudelt küsitletavatelt kõige otstarbekamalt (Tallinna Ülikool, 2011). Ankeetküsitlus viidi läbi Rakvere, Jõhvi ja Narva patrullpolitseinike seas. Ankeetküsitluse abil selgitati välja patrullpolitseinike teadlikkus narkootilise või psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral läbi viidavate esmaste toimingute kohta. Analüüsi ka poolstruktureeritud intervjuudest saadud vastuseid. Poolstruktureeritud intervjuu annab uurijale võimaluse juba ettevalmistatud küsimuste juurde ka kohapeal küsida täpsustavaid küsimusi (Tartu Ülikool, 2014). Intervjuu viidi läbi Ida prefektuuri uurijatega eksperdiintervjuu näol. Intervjuu annab võimaluse koguda andmeid oma ala ekspertidelt ning saada neilt faktiteadmisi teema kohta (Tartu Ülikool, 2014). Valim koostati antud töös eesmärgipäraselt (Õunapuu, 2014, lk 150).

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk käsitleb narkokuritegusid puudutavat teoreetilist osa ning nende menetluslike probleeme. Lõputöö teine peatükk käsitleb uuringu meetodikat, protsessi ja ankeetküsitluse ning intervjuu analüüsi. Lõpuks tuuakse välja järeldused ning ettepanekud.

1. ESMAREAGEERIJAJA TEGEVUS NARKOOTILISE JA PSÜHHOTROOPSE AINE KURITEO KAHTLUSE KORRAL

1.1 Riikliku järelevalve ja süüteomenetluse piiritlemine

Riikliku järelevalve menetlus on korrakaitse raames toimuv haldusmenetlus. Alused ja kord on sätestatud haldusmenetluse seaduses, korrakaitse seaduses ning politsei- ja piirivalve seaduses. Riikliku järelevalve menetlus on loodud riigis kehtiva õiguskorra kaitseks ja siseriikliku julgeoleku tagamiseks. Riikliku järelevalve meetme eesmärk on preventiivne ehk ohu ennetamine - selgitada välja oht ja tõrjuda või kõrvaldada korrariikkumine. Riikliku järelevalve eesmärgiks korrakaitse seaduse § 1 lg 4 alusel ei ole tõendusteabe kogumine selleks, et alustada süüteomenetlust (Korrakaitse seadus, 2014). Riikliku järelevalve raames on korrakaitse seaduse alusel politseil või seaduses sätestatud juhul muul korrakaitseorganil õigus teostada isikule joobeseisundi kontrolli ja tuvastamist, turvakontrolli, viia läbi isiku ja vallasasja läbivaatust ja vallasasja hoiule võtmist ning liikluseaduse alusel sõiduki juhtimiselt kõrvaldada. Alles peale joobeseisundi tuvastamist alustatakse süüteomenetlusega. (Eljas, Kirsimägi & Kroonberg, 2018, lk 7)

Süüteomenetlus jaguneb väärteo- ja kriminaalmenetluseks. Väärteomenetluses eristatakse kohtuvälist menetlust ja kohtumenetlust ning kriminaalmenetluses kohtueelset menetlust ja kohtumenetlust. Kohtuväline menetlus on väärteomenetluse lõpule viimine, mis seisneb lahendi koostamisel konkreetse menetlusliigi valikus või väärteomenetluse lõpetamises. Menetlusliigid jagunevad hoiatamis-, kiir- ja üldmenetluseks. (Pajula ja Ploom, 2004, lk 37) Kohtueelse menetluse eesmärgiks on koguda tõendusteavet ja luua kohtumenetluseks vajalikud tingimused. Süüteomenetluse eesmärk on repressiivne ehk koosseisupärase teo toimepannud isiku väljaselgitamine, tabamine ja karistusotsuse tegemine. See tähendab, et see on suunatud just tagajärgedele ja sanktsioonile. Kriminaalmenetluse raames kogutud tõenditeks võivad olla tunnistajate, süüdistatavate, kannatanute, kahtlustatavate ja asjatundjate ütlused, eksperdi ütlused, ekspertiisiakt, kohtuistung ja jälitustegevuse protokoll või videosalvestis, muu dokument, foto, video ning uurimistoimingud. (Kriminaalmenetluse seadustik, 2004)

Korrakaitsealisteks tegevusteks on avalikku korda ähvardava ohu ennetamine, ohu väljaselgitamine, ohu tõrjumine ja korrariikkumise kõrvaldamine. Korrakaitse seaduse

põhimõtte kohaselt määrab meetme objektiivne eesmärk tegevuse õigusliku aluse valiku riikliku järelevalve menetluse või süüteomenetluse vahel. Seega tuleb teha kindlaks, kas meetme eesmärk on preventatsioon (ennetus) või repressioon (tagajärgedega tegelemine). Seejärel saab juhinduda vastava menetluse regulatsioonist. (Eljas, Krisimägi & Kroonberg, 2018, lk 7-8)

Kui puuduvad menetlust välistavad asjaolud tuleb kuriteo tunnuste ilmnenemise korral alustada kriminaalmenetlust. Sarnaselt tuleb alustada ka väärteo tunnuste esinemisel väärteomenetlusega. Väärteomenetluse seadustiku § 31 sätestab väärteomenetlusel ühe erisuse, mis lubab vähetähtsa väärteo puhul jätta väärteomenetlus alustamata ning piirduda ainult suulise ettekirjutuse ehk haldusaktiga. Vähetähtsaks teoks ei loeta sellist tegu, millega on kaasnenud kahju. Kui aga kahju on hüvitatud, saab kohtuväline menetleja võtta vastu otsuse väärteomenetlus alustamata jätta ning piirduda suulise hoiatusega. (Väärteomenetluse seadustik, 2002)

Riiklikus järelevalvemenetluses kehtib oportuuniteedi ehk otstarbekuse põhimõte. See tähendab, et ametnikul on õigus kaaluda menetluse alustamist. Nii väärteomenetlus kui ka kriminaalmenetlus ei saa alata iseeneslikult, vaid selleks on vaja kohtuvälise või kohtueelse menetleja tahteavaldust ja menetlus- või uurimistoimingut. Ametnikul peab olema kindel arusaam, millist menetlust ta alustab, kuna eri menetlustes on erinevad õigused ja kohustused ning ametniku volitused ja pädevused. Lisaks sellele on piiritlemine tähtis, kuna menetluses tehtud toimingutele on ette nähtud eri vaidlustamiskorrad ja vaidlusi vaatavad läbi eri kohtud. Näiteks füüsilise jõu või erivahendi kasutamist on pädev vaidlustama halduskohus, väärteomenetluses tehtud toimingute osas on pädevaks kohtuks maakohus. (Eljas, Kirsimägi & Kroonberg, 2018, lk 10)

Sellest nähtub, et riikliku järelevalve menetlusel ja süüteomenetlusel on erinevad eesmärgid, nende läbiviimisel kehtivad erinevad põhimõtted, meetmetel on erinev sisu ning menetlustoimingute vaidlustamise kord on erinev.

1.2 Narkootikumidega seotud süüteod

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tarvitamine on üha enam süvenev probleem üle maailma. (Haring, et al., 2021) Uimastid on meeleolu ja käitumist mõjutavad ained, millel on valuvaigistav toime ning nendega kaasneb kõrgendatud sõltuvuse tekkimise oht. (Ravimiamet, 2021) „Ained ja arenevad aju“ uuringu tulemused kinnitavad tõsiasja, et noorte seas, vanuses 16-45, on narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tarvitamise levimus suur. Seetõttu soovitakse rohkem rõhku pöörata ennetustegevusele ja sekkumisele illegaalsete uimastite tarvitamise vähendamiseks. (Haring, et al., 2021) Kuna narkokuritegevus on enamjaolt peitkuritegu, siis politseiametnikel on väga suur osa narkokuriteovastases võitluses. Esmareageerija avastab tavaliselt riikliku järelevalve käigus nii narkootikumidega seotud väärtegeusid kui ka kuritegeusid.

Kõik narkootikumidega seotud süüteod ei ole kuriteod. Kuritegu on sotsiaalselt kahjulikuks või ohtlikuks peetav ja konkreetselt määratletud tahtlik tegu, mis on keelatud ja kriminaalkorras karistatav. Selline inimtegevus kahjustab sotsiaalset arengut ja tekitab majanduslikku kahju. (Luo, et al., 2022) Karistusseadustiku kohaselt on kuritegu selline süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud füüsilisele isikule rahaline karistus või vangistus ning juriidilisele isikule rahaline karistus. (Karistusseadustik, 2001, § 3) Kõik kuriteod on välja toodud karistusseadustikus ja väärteod on lisaks karistusseadustikule välja toodud eriseadustikes.

Väärteona kvalifitseerub näiteks NPALS § 15¹. Narkootilise või psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseadusliku käitlemise, ebaseadusliku aine valmistamise, omandamise või valdamise eest on karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut või arest (Narkootilise ja psühhotroopse ainete ning nende lähteainete seadus, 1997). Kuriteona kvalifitseerub KarS § 183, mille nimetus on sarnane NPALS §15¹, kuid koosseis on täidetud vaid juhul, kui on toimunud edasiandmine või vahendamine.

Erinevad narkootilised ja psühhotroopsed ained, näiteks kanep, opioidid, stimulandid ning ka osad rahustid on liiklemisel kõige suuremad ohtu kujutavad tegurid (Parekh, 2019). Näiteks kanepi tarvitamist seostatakse kõrgenenud riski tekkimisega liiklusõnnetuste ja surmaga lõppevate kokkupõrgete põhjustamisel (Berg, et al., 2018). Joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise õiguslik regulatsioon tuleneb karistusseadustiku § 424, mis sätestab karistatava teona

mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimist joobeseisundis. Antud tegu karistatakse rahalise karistusega või kuni kolmeaastase vangistusega. Joobes juhtimiseks loetakse nii alkoholi joobes kui ka narkojoobes olekut. Narkojoobeks loetakse aine esinemist organismis ja füüsiliste kui ka psüühiliste funktsioonide muutumist või häirumist. (Karistusseadustik, 2001) Kui alkoholi puhul on seadusandja sätestanud joobeastme piirmäärad, siis narkootikumide puhul ei ole seda seni määratletud. Narkojoobe kahtlusel saab korraldada seaduse alusel narkojoovet kontrollida indikaatorvahendiga või toimetada isik bioloogilise vedeliku või vere võtmiseks tervishoiuasutusse. (Tšitškan, 2017, lk 6)

Karistusseadustiku järgi on narkootikumidega seotud kuriteod rahvatervisevastased süüteod ning neid on kokku 8 (Karistusseadustik, 2001):

- § 183 käsitleb narkootilise ja psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseaduslikku käitlemist. Narkootilise aine väikeses koguses ebaseadusliku vahendamise või edasiandmise, omandamise, valdamise eesmärgiga edasi andmise ning üle riigipiiri toimetamise eest on võimalik määrata rahaline karistus või kuni kolm aastat vangistust. Koguse määramine on iga aine puhul erinev ning suured kogused on välja toodud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete väikese ja suure koguse määrade kehtestamise määruses. Määruses on välja toodud ainete suure koguse alammäär ning nendest allapoole jäävaid koguseid loetakse väikesteks. Koguseid on pädev mõõtma ainult Eesti Kohtueksperdiisi Instituut.
- § 184 käsitleb narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslikku käitlemist. Ebaseaduslikku käitlemist tõlgendatakse kui narkootilise või psühhotroopse aine vahendamist, edasiandmist, omandamist, valdamist ja üle riigipiiri toimetamist. Käesolevat tegu karistatakse ühe- kuni kümneaastase vangistusega. Suureks koguseks loetakse NPALS § 3¹ lg 3 järgi narkootilise või psühhotroopse aine, taime või seene kogust, millest piisab narkojoobe tekitamiseks vähemalt kümnele inimesele. (Narkootilise ja psühhotroopse ainete ning nende lähteainete seadus, 1997) Suure koguse määrad on välja toodud ka narkootiliste ja psühhotroopsete ainete väikese ja suure koguse määrade kehtestamise määruses.
- § 185 käsitleb narkootilise ja psühhotroopse aine edasiandmist nooremale kui kaheksateistaastasele isikule. Antud paragrahvis on koosseis täidetud kui edasiandjaks on täisealine isik, narkootilise või psühhotroopse aine kogus on väike ning see edasiandmine on teostatud teadvalt nooremale kui kaheksateist aastasele isikule.

Olemas peab olema ka tahtlus, kasvõi kaudne tahtlus. Edasiandmiseks loetakse müümist, vahetamist, kinkimist, laenamist – pole vahet kas edasiandmine toimub tasuta või tasu eest. Sellist tegu karistatakse kuni viieaastase vangla karistusega.

- § 186 käsitleb narkootilise ja psühhotroopse aine ebaseaduslikule tarvitamisele kallutamist. Narkootilise aine tarvitamisele kallutamine seisneb tegudes nagu näiteks sundimine, meelitamine, pakkumine, edasiandmine, kaasatõmbamine või muul moel kättesaadavaks tegemine. Antud juhul on oluline asjaolu see, et kallutaja tekitab huvi teises isikus keelatud ainet tarvitada. Koosseisu täitmiseks on vajalik vähemalt kaudne tahtlus. Antud tegu karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.
- § 187 käsitleb alaealise kallutamist narkootilise ja psühhotroopse aine ja muu uimastava toimega aine ebaseaduslikule tarvitamisele. Koosseis on täidetud juhul kui täisealine isik kallutab nooremalt kui kaheksateistaastast isikut narkootilise või psühhotroopse aine või muu uimastava toimega aine ebaseaduslikule tarvitamisele või sellise aine ebaseaduslikku manustamist. Sellist tegu karistatakse ühe- kuni kümneaastase vangistusega.
- § 188 käsitleb unimaguna, kanepi ja kokapõõsa ebaseaduslikku kasvatamist. Koosseis on täidetud kui isik teadlikult külvab keelatud aine taime seemne ja tagab taime arengu. Tegude on juba seemne külvamisega lõpule viidud. Sellise teo eest karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.
- § 189 käsitleb narkootilise ja psühhotroopse aine levitamise ettevalmistamist. Koosseis on täidetud juhul kui suures koguses narkootilise või psühhotroopse aine ebaseadusliku käitlemise toimepanemiseks vajalike vahendite, seadmete või aine valmistamiseks, valdamiseks või üleandmiseks ning selleks rahaliste vahendite eraldamise eest on karistuseks ette nähtud rahaline karistus või kuni viieaastane vangistus.
- § 190 käsitleb narkootilise ja psühhotroopse aine ning nende lähteaine käitlemise, arvestuse ja aruandluse nõuete rikkumist. See tähendab narkootilise või psühhotroopse aine või selle lähteaine valmistamise, tootmise, töötlemise, pakkimise, säilitamise, veo, impordi, ekspordi, transiidi, üleandmise, arvestuse või aruandluse nõuete rikkumise eest vastutava isiku poolt aine ebaseaduslikku käibesse sattumist ettevaatamatusest. Sellist tegu karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

2021-2022 aasta seisuga on registreeritud 130 rahvatervisevastast süütegu Viru Maakohtu erinevate kohtumajade poolt. Viru Maakohtu alla kuuluvad Jõhvi, Kohtla-Järve, Narva ja

Rakvere kohtumajad. Kõige suurem osakaal on narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslikul käitlemisel, mille kohta on 97 kohtulahendit. Kohtulahendid aga puuduvad narkootilise ja psühhotroopse aine ebaseaduslikule tarvitamisele kallutamise, narkootilise ja psühhotroopse aine levimise ettevalmistamise ja narkootilise ja psühhotroopse aine ning nende lähteaine käitlemise, arvestuse ja aruandluse nõuete rikkumise kohta. (Riigiteataja, 2022)

Autori järelduste kohaselt ei ole veel praktikas ette tulnud üle Eestiliselt mitte ühtegi juhtumit KarS § 190 kohta, kuna kohtulahendid puuduvad. Selle koosseisuga tegu ei ole Eestis levinud või on seda raske avastada.

1.3 Vallasasja läbivaatus

Tsiviilseadustiku üldosa seadustik § 49 reguleerib asja mõistet, milleks on kehaline ese. TsÜS § 50 on sätestatud vallasasi ja kinnisasi. Kinnisasi on piiritletud maapinna osana, vallasasi on aga asi, mis ei ole kinnisasi. (Tsiviilseadustikuüldosa seadus, 2002) Vallasasja käsitletakse kui kellegi eraomandit. Eraomand on kirjeldatud kui „inimese elutähtis vajadus“ ja „paradigmaatiline õigus“. See tähendab, et eraomand ei ole oluline ainult õigusuuringute valdkonnana. (Kent Jr, et al., 2011, p.505) Eesti Vabariigi põhiseaduse § 32 kohaselt on eraomand puutumatu ja võrdselt kaitstud. Eraomandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel, kuna igal inimesel on õigus oma eraomandit kasutada ja käsutada. (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992)

Vallasasja läbivaatuseks annab seadusliku aluse korrakaitseaduse § 49. Antud paragrahv lubab vallasasja, sealhulgas sõidukit läbi vaadata, kui (Korrakaitseadus, 2014):

- on alust arvata, et selles on asju, mida võib korrakaitseaduse või muu seaduse alusel võtta hoiule, hõivata või konfiskeerida;
- see on vajalik ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks ning
- vallasasja läbivaataval korrakaitseorganil on pädevus selliste nõuete täitmiseks ja kontrollimiseks.

Kui vallasasja läbivaatuse käigus ilmneb põhjendatud kahtlus keelatud aine käitlemisele, täidab see kuritegude objektiivse koosseisu ning tuleb alustada kriminaalmenetlust.

Korraldusealuse alusel on lubatud teostada vallasasja läbivaatust kui on alus arvata, et selles on asju, mida võib konfiskeerida. Põhjendatud kahtluse mõiste on määratletud *Fox, Campbell ja Hartley vs ühendkuningriik* kohtuasjas 1980.aastal. Selles on välja toodud, et põhjendatud kahtlus eeldab faktide ja muu informatsiooni tuvastamist, mis aitab objektiivsel kõrvalt vaatelejal arvata, et isik on pannud toime kuriteo. (Lõhmus, 2003, lk 119) Läbivaatuseks võib vallasasja kontrollida vaadeldes, läbivalgustusseadme või teenistusloomaga kuid ruume ja panipaiku avada ei tohi.

Selleks, et leida hoonest, sõidukist, ruumist või piiridega alalt asitõendina kasutatav või konfiskeeritav objekt kriminaalmenetluse lahendamiseks, tuleb rakendada kriminaalmenetluse seadustikust läbiotsimist.

Siinkohal saab tuua näite 2022. aasta alguses Tartus toimunud juhtumist, kus Jõgeva poolt sisenes Tartusse sõiduauto, mille juht äratas patrullpolitseinikele kahtlust. Politseinikud otsustasid antud sõidukit kontrollida ning andsid peatumismärguande sinist ja punast vilkurit kasutades. Juht ei peatunud koheselt ning politsei pidi mõnda aega vilkuritega järgi sõitma enne kui auto peatus. Sõiduki juht avas akna ning politseiametnik tundis koheselt kanepile iseloomulikku lõhna ning autos viibinud isikutel esinesid ka välise vaatluse põhjal narkojoobe tunnused. Autos viibisid kolm noormeest, kes väitsid, et sõidukis midagi keelatud ei ole. Politseinikud hakkasid teostama sõiduki läbivaatust, avasid ukseid ning leidsid tagaistmelt spordikoti, mis ka koheselt autost välja võeti. Küsiti sõidukis viibivalt noormehelt, et kas see on tema kott, kuid noormees vastas eitavalt. Seejärel tehti kott lahti ning hakati kotti vallasasjana läbi vaatama - võeti välja kotis olevad riided ning vaadati need läbi. Kotist leiti läbivaatuse tulemusena sigareti pakk, kus sees oli kokku kortsutatud fooliumpaber, milles omakorda oli roheline puru, sigaretid ning soonikkinnisega kilekott valge pulbriga. Peale kohapealseid toiminguid peeti kaks isikut kahtlustatavana kinni ning sõiduki juht toimetati narkojoobe tuvastamiseks ekspertiisi. (Postimees, 2022)

Antud juhtumi kohta saab autor tuua näitena vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise piiritlemise kohad patrullpolitseinike tegevuses. Sõidukit peatades ning juhi juurde minnes tundis politseinik autost kanepile iseloomulikku lõhna, mis tähendab, et ametnikel oli põhjendatud kahtlus, et autos võib olla narkootilist ainet. See annab korraldusealuse § 49 lg 1 p 4 sätestatu alusel õiguse vallasasja läbivaatuseks kuna NPALS § 7 alusel on isik kohustatud narkootilise aine üle andma PPA-le kui tal puudub õigus seda käidelda. Vallasasja läbivaatuse käigus võib avada sõiduki uksi, eemaldada takistusi ning see läbi vaadata, kindlasti tuleb antud tegevus

protokollida (Korralduseadus, 2014). Sõiduki tagaistmelt leiti ka spordikott, mis politseinike poolt lahti tehti. Antud spordikott on tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 50 lg 2 alusel vallasasi. (Tsiiviilseadustiku üldosa seadus, 2002) Patrullpolitseinikud teostasid spordikotile vallasasja läbivaatuse, milleks neil on õigus korralduseaduse § 49 lg 1 p 4 alusel. Kuna sõidukis olevast kotist leiti keelatud ainet, siis tekkis alus sõiduki läbiotsimiseks. Antud juhtumi puhul on kotist leitud keelatud aine KrMS § 124 kohaselt asitõend ning § 63 lg 1 järgi kasutatav tõendina süüteo menetluses. Läbiotsimine tuleneb aga kriminaalmenetluse seadustiku § 91 lg 1-st ning selle läbiviimiseks on vaja prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määrust või kohtu määrust, kuna läbiotsimisega on inimese õiguste riive intensiivsem, s.t, et on normi tasandil Põhiseadusega vastuolus (Õiguskantsler, 2016). Kohapeal ei või patrullpolitseinikud sõiduki läbiotsimist ilma kohtumääruseta teostada, kui ei ole tegemist põhjendatud edasilükkamatu situatsiooniga (Kriminaalmenetluse seadustik, 2004, § 91). Läbivaatuse käigus avastati kotist keelatud ainet ning on alust kahtlustada, et ka sõidukis võib leiduda narkootilist või psühhotroopset ainet. Sõiduk tuleb toimetada valvega politseiasutusse. Sõiduki ukсед ja aknad ning luugid tuleb sulgeda ning pitseerida selliselt, et neid ei oleks võimalik pitsereid rikkumata avada, selleks on konkreetsed ühekordsed teibid pakendite sulgemiseks. Sõiduki teisaldamiseks tuleb vormistada sõiduki hoiukohta teisaldamise akt. Kui politseiametnik saab läbiotsimise määruse, on sõiduk võimalik läbi otsida. Sõiduki valvega politseiasutusse toimetamine on tähtis just selle poolest, et tõendid kaotsi ei läheks. Näiteks kui sõidukile tuleb keegi kohapeale järgi, on võimalik, et autos olevad narkootilised ained kõrvaldatakse sõidukist ning hiljem tõendamine pole võimalik.

1.4 Läbiotsimine

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus reguleerib narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemise lubatavust (vt § 3 lg 1). Vastavalt seadusele on selliste ainete käitlemine keelatud, välja arvatud erandjuhtudel. Isikutel, kes ei käitle narkootilisi või psühhotroopseid aineid meditsiinilisel, teaduslikul või õppeotstarbel, on see neile seadusega keelatud. Keelatud käitlemine täidab sõltuvalt *modus operandi* erinevate kuritegude objektiivse koosseisu, mistõttu on kriminaalmenetluse alustamine ja läbiviimine nende juhtumite ilmnemisel kriminaalmenetluse seadustiku § 6 järgi kohustuslik. (Kriminaalmenetluse seadustik, 2004)

Kui ilmnevad faktilised asjaolud, mis viitavad kuritegelikule tegevusele, võib seda isikut kinni pidada, küsitleda ning toimetada läbiotsimist edasiseks uurimiseks. (Mummolo, 2018, p. 3)

Kriminaalmenetluse seadustiku § 91 käsitleb läbiotsimist, mille eesmärgiks on leida hoonest, ruumist, sõidukist või piiridega alalt asitõendina kasutatav või konfiskeeritav objekt või asi. Seega nähtub, et läbiotsimist saab teostada põhjalikumalt kui vallasasja läbivaatust. Kuna isiku põhiõigus on olla kaitstud oma enda majas oma enda inimestega (Tremitiere, 2017, p. 533) võib läbiotsimist toimetada siis, kui esineb põhjendatud kahtlus, et otsitav asub läbiotsimiskohas. Põhiseadusega kooskõlas kriminaalmenetluseks tuleb ametnikul teha valikuid faktiliste asjaolude kohta enne, kui riivatakse tema privaatsust või vabadust (Sekhon, 2011, p. 1172). Läbiotsimise toimetamiseks on vaja prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määrust või kohtu määrust, kui seadus ei sätesta teisiti. Kui läbiotsimise määruse vormistamine ei ole õigel ajal võimalik, võib kriminaalmenetluse seadustiku § 91 lg 3 alusel ilma kohtumääruseta läbiotsimist kohaldada prokuratuuri määruse alusel notari- või advokaadibüroos või siis ajakirjanduslikul eesmärgil infot töötleva isiku juures, kes võib läbiotsimiskohas edasi toimetada. Selliseks kohaks võib nimetada seaduses nimetatud kohta või sõidukit, mida kuriteo toime pannud isik kasutab. Ilma kohtumääruseta läbiotsimist võib veel kohaldada prokuratuuri määruse alusel kui isikut kahtlustatakse KrMS § 126² lg 2 sätestatud kuriteo toimepanemises. Antud paragrahvi lõikes on sellise läbiotsimise aluseks KarS § 183 - § 185 ja § 187 - § 190. Sellisel juhul tuleb aga kindlasti järgmisel tööpäeval eeluurimiskohtunikult saada luba. Tihtipeale tuuakse aga sõiduki läbiotsimise põhjuseks „kanepi lõhna“ ning see viib sõiduki põhjendamatu läbiotsimiseni. Selline politseinike tegevus võib endaga kaasa tuua negatiivseid tagajärgi, tõenäoliselt politseinike väärkäitumist, mis omakorda vähendab rahva usaldust politseinike vastu. (Dumenigo, 2021, p. 285)

Edasilükkamatul juhul võib uurimisasutuse määrusega toimetada läbiotsimist, kuid Eesti riigi väiksuse tõttu on põhjust sellise politseilise läbiotsimise põhjendatuses tõsiselt kahelda. Edasilükkamatuseks on vaja konkreetset asjaolu, mis on põhjendatud, seda ei saa lihtsalt arvamuse põhjal järeldada.

Läbiotsimise juures viibib objekti omanik, seaduslik valdaja või täisealine pereliige, nende puudumisel kohaliku omavalitsuse esindaja. Tuleb tutvustada läbiotsimise määrust ning teha ettepanek läbiotsimismääruses märgitud otsitavad objektid vabatahtlikult välja anda. Kui isik seda vabatahtlikult ei tee või ettepanek jäetakse osaliselt tegemata, alustatakse läbiotsimist. Narkokuriteo puhul, mille avastab patrullpolitseinik näiteks liiklusjärelvalvet teostades, ei ole alust sõiduki läbiotsimiseks ilma kohtumääruseta. Esmareageerija esialgne toiming, mida ta

läbi viia saab, oleks vallasasja läbivaatus. Näiteks paluda isikul endale sõidukis olevad kohad ise vabatahtlikult ette näidata. Kui isik sellega nõus ei ole, saab vallasasja läbivaatust läbi viia ka ilma nõusolekuta. Kui läbivaatuse käigus viitab midagi kuriteotunnustele, on alust sõiduki läbiotsimiseks, kuid patrullpolitseinik seda kohe ise teha ei saa. Seega sellises situatsioonis tuleb sõiduk näiteks vallasasjana hoiule võtta ja teisaldada valvega politseiasutuse territooriumile. Teisaldamise aluseks oleks korrakaitse seaduse § 52, kus nähtub, et vallasasja võib hoiule võtta kui on vaja võtta proove, teha mõõtmisi jms. Seejärel saab läbiotsimisega tegeleda uurija.

1.5 Sündmuskoha uurimine

Kuriteo sündmuskoht on dünaamiline nagu ka kuritegu ise ja esmareageerija tegutsemine sündmuskohal on väga oluline. Esimesena sündmuskohale jõudnud ametnik valvab sündmuskohta, mida avalikkus, kõrvalseisjad ja ka keskkonnategurid tõenäoliselt häirida ja kahjustada võivad. (T, et al., 2021, p. 111) Kuriteopaiga töötlemist peetakse tõhusa kriminaalmenetluse üheks kriitilisemaks aspektiks. Kuriteopaigast saab alguse hea kohtuekspertiis ja kui sündmuskohta hästi töödeldakse, saab koguda täpseid ja kvaliteetseid tõendeid. (Kelt, 2011, p 198.)

Sündmuskoht on koht, kus on toime pandud süütegu või juhtunud õnnetus. KrMS § 84 järgi toimetatakse sündmuskoha vaatlust kuriteo toimepanemise kohas või kohas, mis on seotud kuriteo toimepanemisega. (Kriminaalmenetluse seadus, 2004)

Vaatluse eesmärgiks on (Kriminaalmenetluse seadus, 2004, § 83) koguda kriminaalasja lahendamiseks vajalikke andmeid, avastada kuriteojälgi ja võtta asitõenditena kasutatavad objektid ära. Kui kahtlustatava, süüdistatava, tunnistaja, asjatundja või kannatanu selgitused aitavad tagada vaatluse igakülgse, täielikkuse ja objektiivsuse, siis kutsutakse antud isik vaatluse juurde.

Esimesena sündmuskohale jõudnud politseinik peab meeles pidama mitut põhilist punkti (Eesti Politsei Kohtuekspertiisi ja Kriminialistika Keskus, 2002, lk 9-10):

1. Kasutusele tuleb võtta ettevaatusabinõud (enda kaitseks kindad, mask ning kontaminatsiooni välistamiseks).
2. Tuleb otsustada, kas tegemist võib olla kuriteoga.

3. Kinni pidada kuriteo kahtlusallane.
4. Tuleb üles märkida kõik isikud, kes sündmuskohal viibivad ning võtta nendelt andmed, et neid hiljem kätte saada kui vaja. Esimesel võimalusel nad sündmuskohalt eemale toimetada.
5. Hoida sündmuskohast eemale isikud, kellel puudub põhjus seal viibimiseks, sündmuskohta tuleb säilitada.
6. Juhtunust tuleb teavitada välijuhti, kes vajadusel saadab lisajõude ning teavitab uurimisgruppi.
7. Sündmuskohta tuleb valvata ning rakendada abinõusid kiirestihävinevate jälgede ja asitõendite kaitseks.
8. Pildistada ja ka võimalusel sündmuskoht üles filmida.
9. Asitõendite kaasa pakendamine
10. Sündmuskoha ja asitõendivaatluse protokollimine

Enamasti avastavad esimesena kohale jõudnud politseinikud narkokuritegusid juhuslikult, tegemist on näiteks vägivaldajuhtumite või tülidega, mis on aset leidnud kellegi kodus. Kui on eelnevalt infot, et tegemist võib olla narkootikumide tarvitajatega või on väliselt näha isikutel joobetunnuseid, siis koha peal tuleks hoolikalt uurida, kas võib tegemist olla narkokuriteoga. Tähelepanelikult tuleb jälgida, kas sündmuskohal on näha välise vaatluse käigus pulbreid, kanepi tükke, tablette, ampulle ja muud seesugust. Sündmuskohalt narkootilise või psühhotroopse aine leidmise korral tuleb meeles pidada, et seda tuleb käidelda kui ohtlikku ainet ning kasutada isikukaitsevahendeid. Sündmuskohal võib märgata ka kaudseid tõendeid narkootikumide käitlemise kohta (Eesti Politsei Kohtuekspertiisi ja Kriminialistika Keskus, 2002, lk 39):

- Erinevad plastpakendid, soonikkinnisega kilekotid või kummist sõrmekaitsed;
- Värvitud kapslid või fooliumtükid;
- Kõrred, žiletikarbid – kokaiini tarvitamiseks;
- Piibud, filterpaberid;
- Süstlad, kanüülid;
- Joogianumad, milles võib leiduda amfetamiini või heroini jääke;
- Lusikad, mis on põlenud ning väändunud;
- Kaalud.

Amfetamiini, heroini, kokaiini või kanepi tarvitamise kahtluse korral on patrullpolitseinikul võimalik kohapeal teha kiirteste süljeproovi või uriiniprooviga. Esialgne vastus tuleb juba mõne minutiga. (Eesti Politsei Kohtuekspertiisi ja Kriminialistika Keskus, 2002, lk 39)

Sündmuskohale minnes tuleb esmareageerijal endale selgeks teha missuguse sündmusega on tegemist, sellele lisaks tuleb väärteo või kuriteotunnuste ilmnemisel tegu kvalifitseerida, seejärel määratleda millistele teguritele sündmuskoha uurimisel tuleb erilist tähelepanu pöörata ning millised asjaolud vajavad tõendamist. Narkokuritegude puhul tuleb erilist tähelepanu pöörata just erinevatele esemetele, mis viitavad narkootikumide käitlemisele.

1.6 Tõendite tagamine ja dokumenteerimine

Abram ja Conrad (2002, lk 20) leiavad, et politsei peab oma töös ülesannetena kokku puutama tõendite tagamise ja dokumenteerimisega. Eriti hoolikas tuleb tõendite tagamisel olla siis kui tegu on kuriteoga, kuna see on tõmmanud endale tähelepanu tervelt ümbritsevalt ühiskonnalt. Et tõendamine vastaks kuriteo tõendamiseks pandud nõudmistele ehk tõendamine peab olema õiguspärane, on vaja tõendite kogumiseks väga läbimõeldud lähenemist. Kui tõendite kogumine, tagamine ning dokumenteerimine on vastavalt seadusele läbi viidud, leiavad kuriteod lõpplahenduse süüdimõistvalt. Küll aga on kogetud sündmuskohal ühe negatiivse väljakutsena ebaõiget kuriteopaiga ettevalmistamist ja teadmiste puudumist tõendite käsitlemisel. (T, et al., 2021, p. 111) Asitõendid tuleb säilitada selliselt, et nad säilitavad oma algse oleku, sest nii on võimalik neid kohtus kasutada. (Horswell, 2004, p. 23)

Tõendi tagamisel tuleb jälgede otsimise, fikseerimise kui ka hindamise ning tunnistuste kogumise ja jäädvustamisega tagada terviklik, kontrollitav ning taastatav sündmuse ja asjaolude käik. Politseitaktikalises mõttes on asjaolude jäädvustamine pildis, helis ja teksti kujul tähtis just kuriteost ettekujutuse saamiseks, ettevalmistavast tegevusest, reaktsioonidest toimepandud teole, identifitseerida kurjategija, kindlaks määrata kuriteovahend, tunnistajad ning teo tagajärjed. (Abram & Conrad, 2002, lk 20) Kohtuekspertiisi tõendiks on faktilised tõendid. Füüsilised tõendid ei saa valetada ja ei saa olla täielikult puudu. Ainult inimese vead selle leidmisel ja mõistmisel saavad vähendada selle väärtust. (Horswell, 2004, p. 7)

Kriminaalmenetluse seadus reguleerib seda, mis on tõendamisese; tõend; kuidas on võimalik koguda tõendeid ning millised on nende kogumiseks loodud nõuded. Selleks, et teada, mida tuleb kuriteo puhul tõendada või mis tuleb tõendamise käigus tuvastada, peab olemas olema tõendamisese ehk asjaolud. (Krüger, 2006, lk 61) Tõendamisese asjaolud (Kriminaalmenetluse seadus, 2004, § 62) on välja toodud kriminaalmenetluse seadustikus: kuriteo toimepanemise aeg, koht ja viis ning muud kuriteo tehioolud: kuriteokoosseis; kuriteo toimepannud isiku süü; kuriteo toimepannud isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud.

Kriminaalasja tõendiks saab lugeda kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütluse, ekspertiisiakti, eksperdi antud ütluse ekspertiisiakti selgitamisel, asitõendi, uurimistoimingu, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll või videosalvestise, samuti muu dokumendi ning foto või filmi või muu teabetalletuse. (Kriminaalmenetluse seadus, 2004, §63)

Kriminaalmenetluse seaduse § 124 järgi on asitõendiks kuriteo objektiks olnud asi, kuriteo toimepanemise vahend, kuriteojäljega asi, kuriteojäljest valmistatud jäljend või tõmmis või kuriteosündmusega seotud muu asendamatu objekt, mis on kasutatav tõendamisese asjaolude selgitamiseks. Kui asitõendit ei ole uurimistoimingu protokollis tõendamiseks piisavalt üksikasjalikult kirjeldatud, tehakse asitõendi talletamiseks selle vaatlus. Kuigi KrMS § 124 lg 3 järgi asitõend või äravõetud ese tagastatakse omanikule või senisele õiguspärasele valdajale viivitamata, kui see ei takista kriminaalmenetlust, siis narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega sellest ei lähtuta. NPALS § 7 reguleerib narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning lähteainete üleandmist, konfiskeerimist ja hävitamist. Käitleja, kellel puudub õigus käidelda narkootilist ainet, kuid hoiab seda enda valduses, on kohustatud selle viivitamata Politsei- ja Piirivalveametile üle andma. (Narkootilise ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 1997) Kuriteo- või väärteoasjas asitõendiks olev või konfiskeerimisele kuuluv narkootiline aine antakse üle riiklikule ekspertiisiasutusele.

Tõendite kogumise üldtingimused on välja toodud kriminaalmenetluse seadustikus § 64. Tõendeid kogutakse viisil, mis ei riiva kogumises osaleja au ja väärrikust, ei ohusta tema elu või tervist ega tekita põhjendamatult varalist kahju. Keelatud on aga tõendeid koguda isikut piinates või tema kallal muul viisil vägivalda kasutades või isiku mäluvõimet mõjutavaid vahendeid ja inimväärrikust alandavaid viise kasutades. Kui isiku läbivaatuseks, läbiotsimiseks ja võrdlusmaterjali võtmiseks on vajalik paljastada keha, peab ametnik olema samast soost.

Tehnikavahendeid kasutades tuleb tõendite kogumisel sellest eelnevalt teavitada menetlustoimingus osalejaid ja selgitada tehnikavahendite kasutamise eesmärki. Kui sündmuskoht on dokumenteeritud ja asukohad tõenditel fikseeritud, tuleb alustada nende kogumist. Kõige esimesena tuleb koguda kokku tõendid, millega on kiire ehk need, mis võivad lihtsasti kaduda. (Horswell, 2004, p. 27)

Sündmuskohalt leitud narkootikume tuleb käsitleda asitõenditena ning selleks tuleb need esmalt uurimistoimingu käigus ära võtta, toimingu protokollis kirjeldada ning kaasa pakendada selliselt, et asitõend säiliks, ei toimuks kontaminatsiooni ning minimeeritakse võimalik oht keskkonnale. Erinevad pulbrid tuleb pakendada tihedalt suletavasse pakenditesse, näiteks võib olla selleks sooniskinnisega kilekott. Taimsed osad pakendatakse värsketena või õhu käes kuivatatutena pappkastidesse või paberkottidesse, et ei tekiks kondentsi, mis võib juhtuda kilekoti puhul. Vedeliku käitlemisel tuleb olla kindel, et pudel või anum, kus sees vedelik on, oleks korralikult suletav ning see tuleb pakendada tugevdatud kilekottidesse (Horswell, 2004, p. 27). Leitud piibud, mis sisaldavad veel põletatud ainet, tuleb katta piibu kaha alumiiniumfooliumiga. Seejärel tuleb pakendada iga piip eraldi kilekotti, mis suletakse hoolikalt. Ohtlike materjalide käitlemise korral (nt süstlad, kanüülid, tundmatud vedelikud, objektid mis võivad olnud suus, neelus, või leitud kehaõõnsusest) tuleb kasutada enesekaitsevahendeid (kindad, mask). Kui nt süstlas leidub vedelikku, tuleb tõmmata süstla kolb tagasi, et sealt ei lekiks vedelikku süstla transportimisel. Pakendada tuleb tihedasti suletavasse pakenditesse, nt minigripp kotti või plastknõudesse. Selliste materjalide puhul tuleb pakendi etiketile märkida, et tegu on tervisele ohtlike materjalidega. Tablettide ja kapslite jaoks tuleb kaasa võtta karbid ning nende pakendid. Pakendada tuleb minigrippkottidesse, mitte lahtiselt ümbrikusse. Ka asitõendeid tuleb fotografeerida. (Eesti Politsei Kohtuekspertiisi ja Kriminialistika Keskus, 2002, lk 113-115)

„Dokumenteeringimine on sündmuste ja kogemuste kohta andmete ning dokumentide kogumine, registreerimine ja korrastamine kuid ka nende läbitöötamine infokogumiks. Selliseks dokumenteerimiseks kasutatakse operatiivpäevikuid, olukorrakaarte, uurimistoimikuid, heli-ja pildisalvestusseadmeid, lisaseadmeid telefonide pealtkuulamiseks, kriminaaltehnilisi vahendeid ja andmetöötlusseadmeid“ (Abram & Conrad, 2002, lk 20). Politseitaktikalises mõttes tähendab dokumenteerimine politseioperatsiooni või põhjuse jäädvustamist, mida saab talletada pilti, helina ja kokkuvõtetena, et saada ülevaade sündmuse kulgemisest tervikuna. Dokumenteeringimise eesmärgiks on koostada alusdokumendid selleks, et tõendada politsei

seaduspärasest tegutsemist. Kindlasti tuleb olla tähelepanelik, et politseioperatsiooni ajal tuleks eraldada tõendite tagamine ja dokumenteerimine. Mõningatel juhtudel võib olla tõendite kogumine abiks dokumenteerimisel ning vastupidi. (Abram & Conrad, 2002, lk 20-21)

Kriminaalmenetluse seadustiku §-s 87 on välja toodud, mida peab vaatlusprotokollis kajastama (Kriminaalmenetluse seadustik, 2004):

- sündmuskoha olustiku kirjeldus;
- laiba isik või tundmatu laiba puhul isikukirjeldus;
- vaatlusel avastatud dokumendi või muu objekti nimetus ja tunnused;
- kuriteojälgede kirjeldus;
- muud vaatlusandmed;
- uurimistoimingus äravõetud ja asitõenditena kasutatava objekti nimetus ja number.

Tõendite kogumisel ning just nende õiguspärasel kogumisel on kriminaalmenetluses väga suur roll. Et tõendid oleksid kohtumenetluses kasutatavad, tuleb teha esmastel reageerijatel tõendite kogumine korrektselt. Tõendite kogumise tingimused ja dokumenteerimine on välja toodud kriminaalmenetluse seaduses. Kui tõendid on korrektselt ning õiguspäraselt kogutud ja ka dokumenteeritud, siis ei rikuta menetlusnorme ning nii saab ära hoida alusetu õigeksmõistmise. Alusetu õigeksmõistmine on tingitud puudulikust tõendamisest ja tõendite kogumisel tehtud vigadest, mille tõttu ei ole tõendid kasutatavad kohtumenetluses.

2. EMPIIRILINE UURING

2.1 Uuringu läbiviimise meetodika, protsess ja valim

Empiiriline uurimus tehakse eesmärgil leida lahendus mingile teaduslikule probleemile. Käesoleva lõputöö empiirilise uurimuse läbiviimiseks on valitud kvalitatiivne meetod. Kvalitatiivse uurimuse põhieesmärgiks on kirjeldada tegelikku elu. Üldiselt proovitakse tuua välja kvalitatiivses uuringus tõsiasju, mitte juba olemasolevaid väiteid. (Hirsijärvi, *et al.*, 2007, lk 152) Öunapuu ütleb, et „kvalitatiivses uurimistöös keskendutakse sotsiaalsetele nähtustele ja inimese seestmistele nähtustele (nt mõtted, eesmärgid, hoiakud, tõekspidamised, tähendused, arvamused, elukogemused, elukreedo). Keskendutakse sotsiaalsetele protsessidele, mitte momentsetele statistilistele läbilõigetele.“ (Öunapuu, 2014, lk 58).

Andmekogumise meetoditena kasutati lõputöös järgnevaid meetmeid: ankeetküsitlust ning eksperdiintervjuud (Laherand, 2008, lk 176-258). Ankeetküsitlust kasutatakse info kogumiseks kõige sagedamini, kuna see on odav ning lihtne. (Tallinna Ülikool, 2014) Küsitlus valitigi seetõttu, et see võimaldab koguda andmeid kõige lihtsamini paljudelt inimestelt eri kohtades. Ankeetküsitluse eesmärgiks on välja selgitada Rakvere, Jõhvi ning Narva patrullpolitseinike teadlikkus narkootilise ja psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral.

Eksperdiintervjuu valiti põhjusel, et koguda andmeid oma valdkonna ekspertidelt (vt lisa 1). Nemad tunnevad oma valdkonda ning suudavad anda faktilisi teadmisi, mille tõttu on võimalik saada paremat ülevaadet uuritavast probleemist. (Tartu Ülikool, 2014) Ekspertide intervjuerimise eesmärgiks on teada saada kas ja millised on probleemid patrullpolitseinike tegevuses narkootilise ja psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral ning kuidas õiguslikult toiminguid teha.

Lõputöö uuringu esimeses etapis teostati patrullpolitseinike tegevuse ankeetküsitluse analüüsi, mille valimiks olid Rakvere, Jõhvi ja Narva väljuhid kui ka patrullpolitseinikud. Politseinike valimisel kasutati eesmärgistatud valimi põhimõtet (Järvet, *et al.*, 2021, lk 31), mis tähendab, et autor lähtub enda teadmistest ja kogemustest mingi grupi kohta. Tavaliselt üritatakse võtta kõige tüüpilisemad esindajad. (Järvet, *et al.*, 2021, lk 31). Ankeetküsitlus viidi läbi interneti teel Google docs keskkonnas. Kuna lõputöö uurimiskiirkonnaks on Ida prefektuur, valis töö autor uuritavateks just Rakvere, Jõhvi ning Narva patrullpolitseinikud. Valimiks oli 100

patrullpolitseinikku, ankeetküsitluse vastuseid laekus analüüsimiseks 15. Ankeetküsitluses oli kokku üheksa küsimust, millest kolm olid valikvastustega ja kuus avatud küsimust. Andmeanalüüsi meetodina kasutati kvantitatiivset analüüsi, sest see otsib vastuseid uurimisküsimustele (Õunapuu, 2014, lk 182).

Lõputöö uuringu teises etapis teostas autor poolstruktureeritud eksperdiintervjuu kasutades eesmärgistatud valimi põhimõtet (Järvet, et al., 2021, lk 31), mille moodustasid Ida prefektuuri uurijad, kes tegelevad narkokuritegedega, kuna nemad puutuvad kõige enam selliste süütegudega kokku ning teavad, millised on probleemid uuritavas piirkonnas patrullpolitseinike reageerimisel narkokuritegedele. Andmeanalüüsimeetodina kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi, milleks on kasutatud kodeerimist (Flick, 2006: 296). Nii ankeetküsitluse kui ka eksperdiintervjuu läbiviimiseks küsiti luba PPA uurimistöode kooskõlastamise komisjonilt.

Enne intervjuu läbiviimist tutvustas autor intervjueeritavale lõputöö eesmärgi, metoodikat ja valimit. Intervjueeritavale esitati avatud küsimusi, et tal oleks võimalik vastata oma sõnadega (Tartu Ülikool, 2014). Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 04.03.2022 kuni 05.03.2022. Kokku intervjueeriti kolme uurijat Ida prefektuurist kohapeal. Intervjueeritud ekspertide töökogemus on keskmiselt 10 aastat. Intervjuu koosnes neljast põhiküsimusest ning keskmiselt kestis see 30 minutit.

Andmeanalüüsimeetodina kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi ehk kodeerimist. „Kodeerimise eesmärgiks on saada aru ja süstematiseerida kogutud andmeid, neis orienteeruda, uurida erinevate tekstide (nt intervjuude) sarnasusi, erinevusi, suhteid erinevate teemade vahel“ (Gibson, Brown 2008).

Tabel 1. Ekspertintervjuude tunnused, intervjuueeritavate andmed, intervjuude läbiviimise ajad, kohad ja intervjuude kestused (autori koostatud)

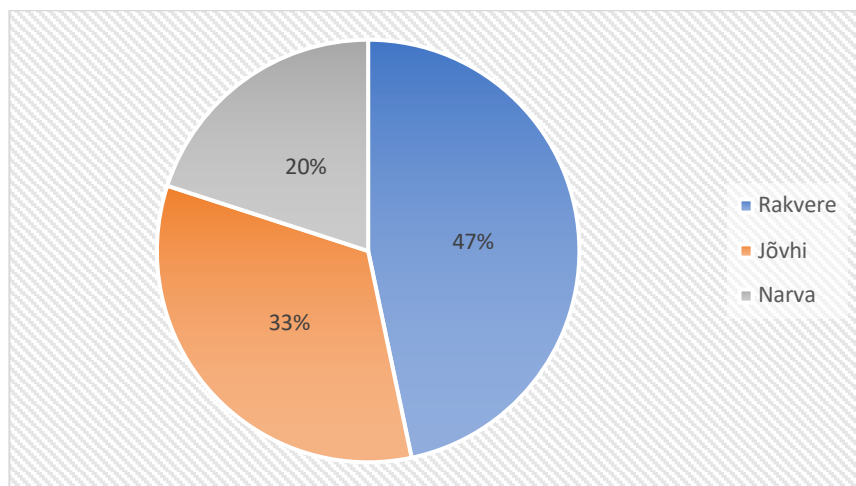
	Intervjuueeritavate initsiaalid	Asutus ning ametinimetus	Intervjuu koht ja aeg	Intervjuu kestus
1	T.T.	Ida prefektuuris eriasjade uurija	05.03.2022	32 minutit
2	AK töökoht, nime initsiaale ei avalda	Narko ja organiseeritud kuritegude talitus AK	05.03.2022	27 minutit
3	K.L	Ida prefektuuris eriasjade uurija	04.03.2022	30 minutit

2.2 Patrullpolitseinikega läbi viidud uuringu tulemused

Ankeetküsitluses teemal „Esmareageerija teadlikkus narkootilise- ja psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral Ida prefektuuri näitel“ osales kokku 15 patrullpolitseiniku, mis täitis valimieesmärgi. Andmeanalüüsi käigus tuli esile kuus kategooriat:

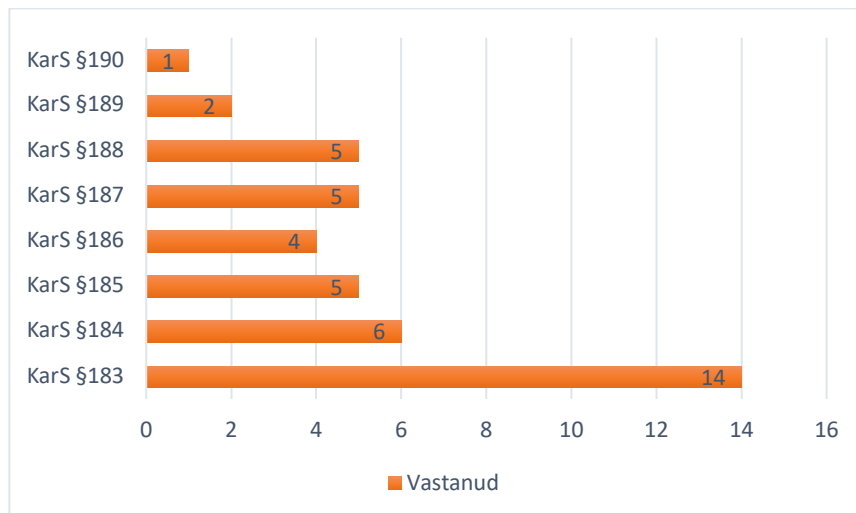
1. Esmareageerija esmased toimingud narkokuriteo puhul;
2. Millised on tingimused läbiotsimiseks;
3. Vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise erisused;
4. Narkokuriteo kahtlusel sündmuskohal tegevused;
5. Sündmuskoha ja asitõendite fikseerimine ning pakendamine;
6. Põhjus, mis ei ole saanud tõendit kasutada kohtumenetluses.

Ankeetküsitluse esimese küsimusega tuvastas lõputöö autor vastajate töökohta asukohta. Valikvastusteks olid Rakvere politseijaoskond, Jõhvi politseijaoskond ning Narva politseijaoskond. 47% vastanutest töötas Rakvere politseijaoskonnas, 33% Jõhvi politseijaoskonnas ja 20% Narva politseijaoskonnas. (vt joonis 1)

Joonis 1. Vastajad jaoskondade lõikes (autori koostatud)

Küsimusele, milliste narkokuritegudega on vastanud patrullpolitseinikud tööalaselt kokku puutunud, vastas 14 inimest (93,3%) KarS §183. Narkootilise ja psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseaduslik käitlemine; 6 inimest (40%) KarS § 184. Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine; 5 inimest (33,3%) KarS § 185. Narkootilise ja psühhotroopse aine edasiandmine nooremale kui kaheksateistaastasele isikule; 4 inimest (26,7%) KarS § Narkootilise ja psühhotroopse aine ebaseaduslikule tarvitamisele kallutamine; 5 inimest (33,3%) KarS § 187. Alaealise kallutamine narkootilise ja psühhotroopse aine ja muu uimastava toimega aine ebaseaduslikule tarvitamisele; 5 inimest (33,3%) KarS § 188. Unimaguna, kanepi ja kokapõõsa ebaseaduslik kasvatamine; 2 inimest (13,3%) KarS § 189. Narkootilise ja psühhotroopse aine levitamise ettevalmine; 1 inimene (6,7%) KarS § 190. Narkootilise ja psühhotroopse aine ning nende lähteainete käitlemise, arvestuse ja aruandluse nõuete rikkumine (vt lk 10-11). (vt joonis 2)

Joonis 2. Narkokuriteod, millega ametnikud on kokku puutunud (autori koostatud).

Töö autor uuris küsitluses patrullpolitseinike käest, et milliseid esmaseid toiminguid on nad narkokuriteo avastamisel läbi viinud (1 kategooria). Kodeerimise käigus tuli välja üheksa erinevat koodi. Enim mainitud tegevusteks olid narko-indikaatorvahendi testi tegemine, vallasasja läbivaatus, tunnistaja ülekuulamine ja turvakontrolli teostamine. Teooria osas on kirjeldatud et, sõiduki juhtimisel narkojoobe tunnuste esinemisel on patrullpolitseinikul alus kontrollida joovet indikaatorvahendiga. (vt lk 12) Vastustest selgus, et narko-indikaatorvahendi testi tegemine on vajalik, kui isikul esinevad tarvitamisele viitavaid tunnused, seega saab järeldada, et enamus küsitletud patrullpolitseinikutest on teadlikud narkojoobe kontrollimise alustest. Vähem nimetatud toimingud olid fotografeerimine, isikuläbivaatus KorS-i alusel, sündmuskoha vaatlus, asitõendi vaatlus, vallasasja hoiule võtmine. Nimetatud koodid on toodud tabelis 2. Töö teoreetilise osa esimeses peatükis on samuti välja toodud korrakaitse seaduses sätestatu, et riikliku järelevalve raames võib viia läbi isiku ja vallasasja läbivaatust ja vallasasja hoiule võtmist. Kriminaalmenetluses on sätestatud fotode tegemine, tunnistajate ülekuulamine ja muud uurimistoimingud (asitõendi vaatlus, sündmuskoha vaatlus). (vt lk 9) Seega osad patrullpolitseinikud, keda antud lõputöö raames küsitleti, on teadlikud erinevatest esmastest toimingutest nii korrakaitse seaduse alusel kui ka kriminaalmenetluse seaduse alusel.

Tabel 2. Esmased toimingud narkokuriteo puhul (autori koostatud)

Koodi number ja nimetus	Koodi nimetanute arv
Kood 1: Narko-indikaatorvahendi test	7
Kood 2 : Vallasasja läbivaatus	7
Kood 3: Tunnistaja ülekuulamine	5
Kood 4: Turvakontroll	4
Kood 5: Fotografeerimine	3
Kood 6: Isiku läbivaatus	2
Kood 7: Sündmuskoha vaatlus	2
Kood 8: Asitõendi vaatlus	2
Kood 9: Vallasasja hoiule võtmine	1

Töö autor uuris küsitluses patrullpolitseinike arvamust, et millisel tingimusel võib teostada läbiotsimist, kui tekib narkokuriteo kahtlus (2 kategooria). Kodeerimise käigus selgus seitse erinevat koodi. Lõputöö teoreetilises osas on kirjeldatud, et läbiotsimise teostamiseks on vaja põhjendatud kahtlust ning seejärel prokuratuuri, eeluurimiskohtuniku või kohtu määrust. Edasilükkamatul juhul, kui määrust pole võimalik õigel ajal saada, võib kohaldada läbiotsimist teatud erisustega. (vt lk 17) Enim mainitud tingimused olid kohtu või prokuröri määruse alusel (kood 1) ning seda vastust saab lugeda kõige õigemaks. Vastused, et kui isikul on tarvitamise tunnused ja kui on alust kahtlustada, et isik omab narkootilist või psühhotroopset ainet saab lugeda osaliselt õigeks, kuna tarvitamise tunnused ning narkootilise aine omamine tekitab põhjendatud kahtluse läbiotsimiseks, kuid siiski tuleb taotleda läbiotsimise määrus. Vähem nimetatud tingimused olid kui isik on läbiotsimisega ise nõus, kindla kahtluse korral pole nõusolekut vaja, kui on avastatud ainet, kui on olemas piisavalt tõendeid ning tingimusi üldse pole. Töö teoreetilises osas (lk 16-18) ei ole selliseid tingimusi kirjeldatud kuna teadusallikatest ning erialasest kirjandusest selliseid ei leitud, seega ei saa neid vastuseid õigeks lugeda. Eelnevatest vastustest nähtub, et läbiotsimise tingimuste osas on üle poolte vastanute teadmiste hulgas puudujäägid. Koodid on toodud tabelis 3.

Tabel 3. Tingimused läbiotsimiseks (autori koostatud)

Koodi number ja nimetus	Koodi nimetanute arv
Kood 1: Määruse alusel	5
Kood 2: Tarvitamise tunnused	4
Kood 3: Kahtlus, et on ainet	4
Kood 4: Isiku nõusolekul	2
Kood 5: Aine avastamisel	2
Kood 6: Piisavalt tõendeid	1
Kood 7: Tingimusi pole	1

Küsitluses uuris töö autor, et mis on vahet vallallasja läbivaatusel ja vallallasja läbiotsimisel ning palus kirjeldada oma sõnadega (3 kategooria). Kodeerimise käigus koorus välja kuus erinevat koodi. Enim mainitud erinevused olid, et läbivaatuse käigus ei tohi avada ruume, sahtleid jms, mis on välja toodud ka lõputöö teoreetilises osas, et läbivaatuseks ei tohi avada ruume ja panipaiku (vt lk 15). See, et läbiotsimise jaoks on vaja luba on kirjeldatud käesoleva töö teoreetilise osa läbiotsimise peatükis, kus nähtub, et läbiotsimise toimetamiseks on vaja prokuratuuri või kohtu määrust. (vt lk 17) Välja on toodud ka seda, et läbiotsimine on põhjalikum, mis vastab samuti korrakaitse ja kriminaalmenetluse seadustikule. Käesoleva töö teoreetilises osas on kirjeldatud, et läbiotsimine on põhjalikum kuna seda võib toimetada hoones, ruumis, sõidukis või piirideta alalt, et leida asitõend või konfiskeeritav objekt. (vt lk 17) Vähem nimetatud erinevused olid, et läbivaatus on haldustoiming aga läbiotsimine kriminaalmenetluse toiming, mida saab lugeda õigeks. Teoreetilises osas on kirjeldatud, et vallallasja läbivaatus toimub korrakaitse seaduse alusel (vt lk 15) ning läbiotsimine kriminaalmenetluse seaduse alusel (vt lk 17). See, et läbivaatust võib teostada ilma valdaja nõusolekuta on samuti välja toodud lõputöö teoreetilises osas, milles on kirjeldatud, et kui isik ei näita vallallasja vabatahtlikult ette, saab seda läbi viia ilma nõusolekuta (vt lk 18). Kuuenda koodina toodi välja, et nende vahe on olematu. Teoreetilise osa läbiotsimise (vt lk 16-18) kui ka vallallasja läbivaatuse (vt lk 14-16) peatükkides on välja toodud kindlad tingimused mõlema toimingu osas, seega vastus, et vahe on olematu õigeks lugeda ei saa. Koodid on toodud tabelis 4.

Tabel 4. Vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise erinevused (autori koostatud)

Koodi number ja nimetus	Koodi nimetanute arv
Kood 1: Ei tohi avada ruume, sahtleid jm	5
Kood 2: Eraldi luba	5
Kood 3: Läbiotsimine on põhjalikum	3
Kood 4: Haldustoiming vs kriminaalmenetluse toiming	2
Kood 5: Lävivaatusel pole vaja valdaja luba	1
Kood 6: Vahe on olematu	1

Kuuendaks küsis töö autor, et kui tekib riikliku järelevalve käigus kahtlus, et patrullpolitseinik on avastanud narkootilist või psühhotroopset (kogus ei ole teada) ainet, siis kuidas tuleb käituda ning kirjeldada protsessi (4 kategooria). Kodeerimise käigus tuli välja neliteist koodi. Enim nimetatud tegevused olid eksperdiga ühenduse võtmine, asitõendite pakendamine ning sündmuskoha ja asitõendi vaatluse protokollimine, mis on ka välja toodud käesoleva töö teoreetilises osas sündmuskoha uurimise peatükis, kus on kirjeldatud esimesena sündmuskohale jõudnud politseiniku tegevused, nende seas ka uurimisgrupi teavitamine, asitõendite pakendamine ning sündmuskoha ja asitõendivaatluse protokollimine. (vt lk 19) Vähem nimetatud tegevusteks olid süüteomenetluse alustamine; kaitsevahendite kasutamine kontaminatsiooni vähendamiseks; narkotesti tegemine, kui isikul esineb tarvitamise tunnuseid; sündmuskoha piiramine, et kõrvalisi isikuid sündmuskohale tulla ei saaks; fotografeerimine; turvakontrolli läbiviimine; isiku läbivaatus KorS-i alusel; vallasasja läbivaatus; väikse koguse aine korral koguda väärteomenetluse algmaterjalid ning suure koguse korral koguda kriminaalmenetluse materjalid. Koodid on toodud tabelis 5. Töö teoreetilisest osast nähtub, et sündmuskohal aine leidmise korral tuleb alustada süüteomenetlust, küll aga ei ole võimalik kohapeal esmareageerijal otsustada, kas tegemist on suure või väikese kogusega (vt lk 12), seega pole õige vastus, et väikese koguse korral koguda väärteo materjalid ja suure koguse korral kriminaalmenetluse materjalid. Samuti on kirjeldatud käesoleva töö sündmuskoha peatükis kaitsevahendite kasutamist kontaminatsiooni vähendamiseks (vt lk 18), sündmuskoha piiramist, et sündmuskohat säilitada (vt lk 19) ning sündmuskohat tuleb võimalusel üles pildistada või filmida (vt lk 19). Käesoleva töö teoreetilise osa narkootikumidega seotud

süütegude peatükis on välja toodud, et põhjendatud kahtluse korral on korra- ja kaitseseaduse alusel narkotesti tegemine lubatud (vt lk 12). Riikliku järelevalve ja süüteomenetluse piiritlemise peatükis on kirjeldatud, et riikliku järelevalve raames on korra- ja kaitseseaduse alusel turvakontrolli teostamine ning isiku ja vallasasja läbivaatus lubatud (vt lk 9). Patrullpolitseinike vastustest nähtub, et nad on teadlikud sündmuskohal rakendatavatest tegevustest.

Tabel 5. Narkokuriteo kahtlusel sündmuskohal tegevused (autori koostatud)

Koodi number ja nimetus	Koodi nimetanute arv
Kood 1: Eksperdiga suhtlemine	7
Kood 2: Pakendamine	3
Kood 3: Protokollimine	3
Kood 4: Süüteomenetluse alustamine	2
Kood 5: Kaitsevahendite kasutamine	1
Kood 6: Narkotesti tegemine	1
Kood 7: Sündmuskoha piiramine	1
Kood 8: Fotografeerimine	1
Kood 9: Turvakontroll	1
Kood 10: Isikuläbivaatus	1
Kood 11: Vallasasja läbivaatus	1
Kood 12: Väikse koguse korral VTM	1
Kood 13: Suure koguse korral KRM	1

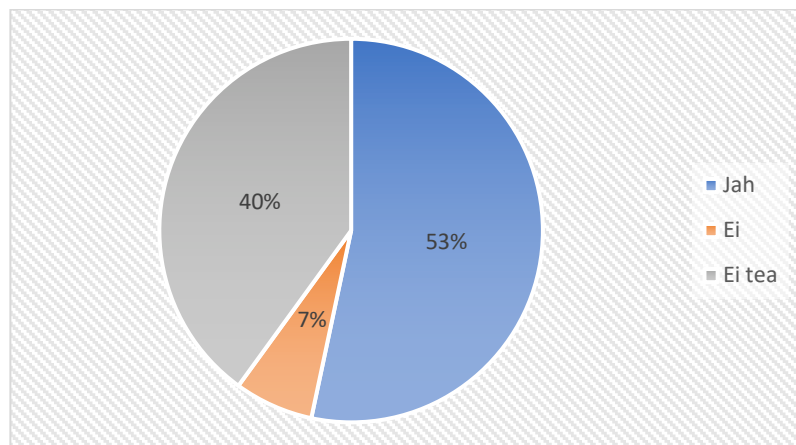
Järgmiseks oli küsitud, kui patrullpolitseinik leiab sündmuskohalt narkootilist või psühhotroopset ainet, siis kuidas nad seda fikseerivad ning pakendavad (5 kategooria). Kodeerimise käigus selgus üksteist koodi. Enim nimetatud fikseerimise ja pakendamise viisid olid asitõendi fotografeerimine, pakendamine paberkotti ning kaitsevahendite kasutamine asitõendeid käideldes, et vältida kontaminatsiooni. Vähem mainitud fikseerimise ja pakendamise viisid olid videosalvestuse tegemine vormikaameraga, mida antud töö asitõendite

käitlemise teooria osas välja pole toodud. On veel välja toodud asitõendite pakendamine minigrip kotti, pakend sulgeda kollase teibiga, pakendamine kilekotti, pakend sulgeda punase teibiga, teha vallasasja hoiule võtmise protokoll, tunnistaja ülekuulamise protokoll ning koostada fototabel. Eelnimetatud vastused on osaliselt kooskõlas käesoleva töö teoreetilises osas välja toodud viisidega. Tõendite tagamise ja dokumenteerimise peatükis on kirjeldatud asitõendite käitlemist, milleks on asitõendite jäädvustamine tähtis pildis, helis ja teksti kujul (vt lk 20) . Osaliselt on õige vastajate poolt välja toodud paberkotti pakendamine, minigrip kotti pakendamine ning kilekotti pakendamine. Erinevate ainete puhul on erinevad pakendamise viisid ning seda oleks pidanud ka põhjalikumalt kirjeldama, näiteks taimsed osad pakendatakse paberkottidesse, erinevad pulbrid tuleb pakendada soonikkinnisega kilekotti ning piibud koos ainega tuleb pakendada kilekotti (vt lk 22). Kollase ja punase teibi kasutamist samuti töö teoreetilises osas välja ei tule, ning vastustest ei ole samuti aru saada, mida tähendab kollane teip ja mida punane. Nii vallasasja hoiule võtmist kui ka foto tabeli koostamist ei ole lõputöö teoreetilises osas käsitletud, kuna teadusallikates ning erialakirjanduses neid välja pole toodud. Tunnistajate ülekuulamine tõendite tagamisel on välja toodud töö teooria osas (vt lk 20). Koodid on toodud tabelis 6. Patrullpolitseinike vastustest nähtub, et nende teadmised asitõendite käitlemise ja dokumenteerimise kohta on head.

Tabel 6. Aine leidmisel fikseerimine ja pakendamine (autori koostatud)

Koodi number ja nimetus	Koodi nimetanute arv
Kood 1: Fotografeerimine	13
Kood 2: Pakendamine paberkotti	13
Kood 3: Kaitsevahendite kasutamine	4
Kood 4: Videosalvestus	3
Kood 5: Pakendamine minigrip kotti	2
Kood 6: Pakend sulgeda kollase teibiga	2
Kood 7: Pakendamine kilekotti	1
Kood 8: Pakend sulgeda punase teibiga	1
Kood 9: Vallasasja hoiule võtmine	1
Kood 10: Tunnistaja ülekuulamine	1
Kood 11: Fototabel	1

Viimaseks oli küsitud, kas nende enda kogutud tõendit/tõendeid on saanud hiljem kohtumenetluses kasutada ning valik vastusteks oli „ei“, „jah“, „ei tea“. Vastus „ei“ oli vastanud 6,7% vastajatest, vastus „jah“ oli vastanud 53,3% vastajatest ning vastus „ei tea“ oli vastanud 40% vastajatest.

Joonis 3. Kas on saanud tõendit kasutada kohtumenetluses

2.3 Uurijatega läbi viidud uuringu tulemused

Lõputöö raames viidi läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuu, mille eesmärgiks oli koguda andmeid oma ala ekspertidelt ning koguda neilt faktiteadmisi teema kohta, et neid võrrelda esmareageerijate teadlikkust narkokuriteo korral läbiviidavate toimingute tegevuses. Hiljem ka sellest saadud tulemuste põhjal välja pakkuda võimalike lahendusi.

Vastavalt uurimisküsimustele on töö autor loonud kategooriad, mis aitavad intervjueritavate vastustest koguda vajalikke andmeid (vaata Lisa 3).

Andmeanalüüsi käigus tuli välja neli kategooriat:

1. Esmased tegevused narkokuriteo avastamisel;
2. Probleemid esmareageerija tegevuses narkokuriteo avastamisel;
3. Esmareageerijate toimingute tegemise õiguspärasus;
4. Uurija ootused esmareageerijale.

Lõputöö esimese uurimisküsimuse eesmärgiks on välja selgitada uurijatelt millised on nende kogemuste põhjal patrullpolitseiniku esmased tegevused narkokuriteo avastamisel. Rääkides

esmastest tegevustest narkokuritegude avastamisel (1 kategooria), tuli intervjuu käigus välja kolm erinevat koodi. Kõik intervjuueeritavad mainisid esmasteks tegevusteks konsulteerimist eksperdiga; asjade vähest puutumist ning fikseerimist ja fotografeerimist. Nimetatud koodid on toodud tabelis 7.

Tabel 7. Esmareageerija esmased tegevused narkokuriteo avastamisel (autori koostatud)

Koodi number ja nimetus	Koodi nimetanute arv
Kood 1: Konsulteerimine eksperdiga	3
Kood 2: Asjade vähene katsumine	3
Kood 3: Fikseerimine ja fotografeerimine	3
Kood 4: Sündmuskoha säilitamine	1
Kood 5: Kaitsevahendite kasutamine	2

Oluliseks esmaseks tegevuseks toodi välja ühenduse võtmine eksperdiga (kood 1). Küsimusele, millised on uurijate kogemuste põhjal patrullpolitseiniku esmased tegevused narkokuriteo avastamisel, vastasid kõik intervjuueeritavad, et vajadusel konsulteerida ja ühendust võtta valvemenetleja või oma ala eksperdiga (KRB narkoüksus). (vt lk 19) Mainiti ka sündmuskohal asjade mitte puutumist (kood 2). Ehk siis esmareageerija tegevus sellisel sündmuskohal on võimalikult vähe katsuda erinevaid esemeid kontaminatsiooni vältimiseks. (vt lk 18) Antud vastused on kooskõlas ka töö teoreetilise osaga ning patrullpolitseinike vastustega (vt lk 31).

Korduvalt nimetati ekspertide poolt sündmuskoha fikseerimist (kood 3). Esmareageerijate ülesandeks sellise juhtumi korral on kindlasti asitõendite kui ka sündmuskoha jäädvustamine, ehk fotografeerimine ning võimalusel ka vormikaamera salvestuse tegemine, et jäädvustada sündmus videole (vt lk 19). Töö teoreetilises osas on kirjeldatud fotografeerimise olulisust kuna kriminaalmenetluse seadustiku § 63 on välja toodud, et tõendina saab kasutada fotot, filmi või muud teabetalletust. (vt lk 21) Samuti on patrullpolitseinikud samad tegevused välja toonud (vt lk 29).

Vaatamata eelpool kirjeldatud enim nimetatud kolmele koodile, selgus uuringu käigus veel 2 koodi. Vähem mainitud tegevusteks, mis uuringu käigus välja tulid, on sündmuskoha säilitamine ning kaitsevahendite kasutamine. Käesoleva lõputöö teooria sündmuskoha

uurimise peatükis on samuti välja toodud kaitsevahendite kasutamine ning sündmuskoha säilitamine (vt lk 18-19). Samuti on patrullpolitseinikud oma vastustest välja toonud sündmuskohal kaitsevahendite kasutamise ning sündmuskoha piiramise. (vt lk 32)

Üks ekspertidest tõi välja ka sündmuskoha säilitamise sellisena nagu see on, kuna asitõendite ja sündmuskoha fikseerimisel ning fotografeerimisel on tähtis täpselt selline asetus nagu see kohale jõudes oli. Ei tohi enne olustiku fikseerimist asju liigutada. Nimetatud koodid on tabelis 7.

„Eelmise aasta alguses oli selline juhtum, kus patrullpolitseinikud leidsid suitsupaki, mille sees oli erinevaid narkootilisi aineid, võtsid selle kaasa ja siis hiljem alles meenus, et pildid jäid tegemata. Selle peale siis asetati see sama suitsupakk koos ainega oma kohale tagasi ja alles siis tehti fotod. Kõige tähtsam on see, et koheselt kui midagi näed teha ära pildid, ja siis võid nende asukohta muuta.“ (1 eriasjade uurija)

Teise uurimisküsimuse puhul soovis töö autor teada saada, kas intervjueeritavad näevad probleeme patrullpolitseinike tegevuses narkokuritegude kahtluse korral ning kui näevad, siis milliseid probleeme (2 kategooria). Intervjuude käigus tekkis 6 erinevat koodi. Kõik intervjueeritavad tõid välja probleemsed kohad patrullpolitseiniku tegevuses läbivaatuse ja läbiotsimise erisuste koha pealt; asjade katsumine ja liigutamine ning ei küsita nõu oma ala ekspertide käest. Vähem nimetati probleemideks fikseerimist ja fotografeerimist; isetegevust ning tõendite säilitamist. Nimetatud koodid on tabelis 8.

Tabel 8. Probleemid patrullpolitseinike tegevuses (autori koostatud)

Koodi number ja nimetus	Koodi nimetanute arv
Kood 1: Ei küsi nõu	3
Kood 2: Asjade liigne katsumine	3
Kood 3: Fikseerimine ja fotografeerimine	1
Kood 4: Isetegevus	1
Kood 5: Tõendite säilitamine	2
Kood 6: Lävivaatus vs läbiotsimine	3

Selgub, et kõige suuremad probleemid patrullpolitseinikutegevuses narkokuriteo kahtluse puhul on nõu mitte küsimine (kood 1) vaid tegutsetakse nii nagu ise arvatakse ja lõpuks võib viia selline tegevus oluliste menetlustoimingute reeglite rikkumiseni. Patrullpolitseinikest on toonud välja eksperdiga ühenduse võtmise kõikidest vastanutest 7 (vt lk 32).

Katsutakse liigselt asju (kood 2) - asitõendite liigse puutumise tõttu rikutakse edaspidine ekspertiiside tegemine ning sealt tulemuste saamine, selleks on näiteks sõrmejäljed kui ka DNA ning asitõendit on käsitletud ükskõikselt ja samuti tõendid on kaduma läinud. Asitõendite käsitlemisel on ainult neli patrullpolitseiniku välja toonud kaitsevahendite kasutamise vajalikkuse (vt lk 32).

Läbivaatuselt sujuvalt üle minemine läbiotsimisele (kood 6) – sündmuskohal näiteks sõiduki läbivaatuselt on mindud üle läbiotsimisele, ei teata milline on piir nende kahe toimingu vahel. Läbiotsimiseks on vaja prokuröri või kohtu luba. Läbiotsimise tingimus, et vaja on prokuröri või kohtu luba, oli vastanud kõikidest vastajatest ainult viis patrullpolitseiniku (vt lk 29).

Toodi ka välja patrullpolitseiniku isetegevus aine tuvastamise ning koguse määramisel (kood 4) – seda teeb siiski ekspert, silma järgi seda teha ei saa. See nähtub ka töö teooria osas, et aine koguseid ja nimetusi on pädev määrama ainult ekspert (vt lk 12). Üks vastanud patrullpolitseinikest tõi välja, et sündmuskohal väikse koguse korral kogutakse väärteomenetluse materjalid ning suure koguse korral kriminaalmenetluse materjalid (vt lk 31), kuid esmareageerija kohapeal sellist määramist teha ei saa.

Asitõendite säilitamine (kood 5) nii, et seda oleks võimalik hiljem kasutada tõendina. Ka sündmuskoha ja asitõendi fotografeerimise ning fikseerimise (koos 3) probleem tõstatati - sündmuskohalt ja asitõendist tuleb teha fotod neid enne puutumata ja liigutamata. Nimetatud koodid on tabelis 8.

„Ei küsi nõu, teevad isetegevust, liigselt näpatakse asitõendeid ja sellega rikutakse edaspidine ekspertiiside tegemine ja tulemuste saamine. Näiteks sõrmejäljed ja DNA. Proovitakse ise tuvastada aine ja määrata kogus. Neil on liigne uudishimu.“ (NORKT ekspert)

„Oli sündmus mõned aastad tagasi, kus patrull palus sõidukis olevatel isikutel sõiduki ukсед avada ja sealt välja. Mehe autost välja võtmise ajal jõudis see meesterahvas juhiistme taga

põrandal CD-plaadi karbi peal oleva aine pulbri mööda auto põrandat laiali tõmmata. Peale seda hakkas patrull sõidukile vallasaaja läbivaatust tegema. Aga muidugi läks see sujuvalt üle hoopis läbiotsimiseks, kuna avati auto kindalaegas, kust võeti välja mingi nahkkaaned, kust omakorda võeti välja sularaha. Mis selle sündmuse puhul veel suureks probleemiks oli see, et sõiduk oli vaja nüüd siis teisaldada jaoskonna hoovi, et hiljem selle autos oleva ainega edasi tegeleda. Aga kuna patrull oli ju sündmuse alguses esiukse klaasi katki löönud, siis sinna ette ka mingisugust kilekotti ei teibitud. Nii, et auto teisaldamise käigus tuulega lendles suurem osa aimest autost ära ja kuna ka veel vihma sadas, siis aine lihtsalt sulas. Lõpuks ekspertidel kuskilt proovi võtta väga ei olnud ning asi läks lõpetamisele.“ (1 eriasjade uurija)

Kolmas uurimisküsimus käsitleb patrullpolitseinike tegevuses toimingute tegemise õiguspärasust, et kuidas patrullpolitseinik peaks tegelikult tegema toiminguid ning koguma tõendeid õiguspäraselt. Vastustest selgub kolm peamist koodi, milleks on ekspertidega konsulteerimine, asjade liigne katsumine sündmuskohal ning asitõendite ja sündmuskoha fikseerimine ning fotografeerimine.

Tabel 9. Ootused patrullpolitseinikule (autori koostatud)

Koodi number ja nimetus	Koodi nimetanute arv
Kood 1: Konsulteerimine eksperdiga	3
Kood 2: Asjade vähene katsumine	3
Kood 3: Fikseerimine ja fotografeerimine	3
Kood 4: Vallasaaja läbivaatus	2
Kood 5: Põhjalikum turvakontroll	2

Intervjuude vastustest tuleb välja, et kõige olulisemad ootused patrullpolitseinikule uurijatelt on nõu küsimine ning konsulteerimine uurijatega (kood 1) – tuleb olla julgem ning küsida asjatundjalt. Seitse kõikidest vastanud patrullpolitseinikest tõi samuti välja eksperdiga suhtlemise (vt lk 31).

Kõik intervjueeritavad tõid välja, et patrullpolitseinikud võiksid sündmuskohal vähem asitõendeid ja muid asju katsuda (kood 2), et ei tekiks kontaminatsiooni ning tõendit saaks kasutada menetluses. Järgmiseks oluliseks ootuseks on fikseerimine ja fotografeerimine (kood 3) – kindlasti tuleb kõik vajalikud tõendid ja kohad sündmuskohalt üles pildistada ja ka põhjalikumalt kirjeldada protokollides, kust ainet täpselt on leitud ning seda aine välimust kirjeldada. Veel tuuakse välja hoolikamalt isiku turvakontrolli tegemine (kood 5) ning ka vallasasja läbivaatuse teostamine (kood 4) – narkojoobe kahtlusega isikute kinnipidamisel tuleks vaadata sõiduk vallasasjana üle korrakaitseaduse alusel, kuna võib tekkida kahtlus, et isikul võib olla sõidukis keelatud ainet ning vajadusel ka kaasata politsei teenistukoeri aine asukoha markeerimiseks. Eeltoodud uurijate vastused on kooskõlas käesoleva töö teoreetilise osaga. Nimetatud koodid on toodud tabelis 9.

„Patrullpolitseinikule peamine ootus on see, et neil oleks julgust rohkem omavahel suhelda ja küsida enne kui tegutsema hakatakse. Seda just sellisel juhul kui ei olda päris kindlad, mida ja kuidas tegema peab. Veel tuleks käituda vastavalt seadusele, näiteks tuginedes korrakaitseaduse võimalustele, milleks võib olla sõiduki läbivaatus.“ (NORKT ekspert)

„Isikutele turvakontrollide teostamisel tuleb pöörata suuremat tähelepanu. On olnu mitmeid juhtumeid, kui patrull on teinud isiku pinnipidamisel turvakontrolli ära ning pole ainet leidnud. Kui on see sama isik arestimajja viidud, siis arestimajja töötajad teevad uuesti turvakontrolli ja siis on leitud ainepakikesi riiete juurest.“ (2 eriasjade uurija)

„Minu isiklik tunne on, et kui patrullis juhtub tulema narkoteema, siis seda kardetakse ja arvan, et ametnikel on hirm, et toiminguid ei tehta nii nagu vaja, et kõik saaks korrektselt vormistatud. Sageli täidetakse blankette ka mitte just kõige põhjalikumalt – samas oleks vaja just täpselt märkida kust ja millise toimingu käigus midagi leiti. Tuleks täpsemalt kirjeldada kuidas aine pakitud oli, mis täpselt pakendis on ja ka millisena see leiti. Näiteks „volditud fooliumpaberis, kortsutatud paberis, minigripis või plastik pudelis“ ja märkida selle suurus. Kui pakend näiteks avati, siis kuidas ja kuidas see ka hiljem siis jälle suleti. Ja kui aimest võeti proov kiirtesti jaoks, siis ka see ära märkida.“ (1 eriasjade uurija)

2.4 Järeldused ja ettepanekud

Läbiviidud ekspertintervjuude ja ankeetküsitluse põhjal selgub, et Ida prefektuuri esmareageerijate teadlikkus narkootilise- ja psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral vajab mõningaid täiendusi. Ekspertide intervjuude tulemustest tuli välja patrullpolitseinike tegevuse probleemidena, et vallasasja läbivaatus läheb kergelt üle läbiotsimiseks, kuigi läbiotsimise läbiviimiseks on vaja prokuröri või kohtu luba ning ilma selleta rikutakse oluliselt menetlustoimingute reegleid. Patrullpolitseinikega läbiviidud küsitlusest selgusid nende teadmised vallasasja läbivaatuse ning läbiotsimise erinevustest. Enim toodi välja, et läbivaatuse käigus ei tohi avada ruume, sahtleid jm, läbiotsimiseks on vaja eraldi luba kuid läbivaatuseks seda vaja pole ning läbiotsimine on põhjalikum. Vähem vastati, et läbivaatus on haldustoiming kuid läbiotsimine kriminaalmenetluse toiming ja läbivaatuseks pole vaja valdaja luba kuid läbiotsimiseks on seda vaja. Üks vastanutest vastas, et läbivaatusel ja läbiotsimisel erinevused puuduvad. Seega tuli välja, et enamjaolt on patrullpolitseinikud teadlikud vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise erinevustest. Samas läbiotsimise teostamise tingimustest olid vaid alla poole vastanutest teadlikud, et selleks on vaja kohtu või prokuratuuri määrust. Üle poolte vastanutest ei olnud määruse vajalikkusest teadlikud.

Ekspertintervjuude käigus tuli välja kolm peamist tegevust, mida patrullpolitseinik narkokuriteo avastamisel tegema peaks. Nendeks on konsulteerimine ekspertidega edasiste toimingute tegemiseks, sündmuskoha ja asitõendi fikseerimine ning fotografeerimine ja et politseinik peaks kandma isikukaitsevahendeid, et vähendada kontaminatsiooni ohtu. Ankeetküsitluse vastustest lähtuvalt toob esmareageerija peamiselt välja, et sündmuskohal tuleb kindlasti enne suhelda eksperdiga edasiste toimingute tegemisel, pakendada asitõendid ning kõik protokollida. Vähem vastati, et tuleb alustada süüteomenetlust, sündmuskohal tuleks kasutada isikukaitsevahendeid, piirata sündmuskoht, fotografeerida, teostada vallasasja läbivaatust ning väikse koguse korral alustada väärteomenetlust ning suure koguse korral alustada kriminaalmenetlust. Seega tuli välja, et sarnaselt uurijate vastustele on enamuse patrullpolitseinikutest toonud välja samad peamised tegevused ning võib öelda, et suurem osa on nendest teadlikud. Patrullpolitseinike vastustest nähtus aga seda, et sündmuskohal väikse koguse narkootilise aine korral alustatakse väärteomenetlust kuid suure koguse aine korral kriminaalmenetlust. Uurijad tõid välja üheks peamiseks probleemiks isetegevuse, et patrullpolitseinikud määravad ise kohapeal koguseid ning aine nimetusi, kuid seda saab teha

ainult ekspert. Seega tuli välja, et millise menetluse raames tegutseda, kui leitud aine kogus ei ole teada, väike osa patrullpolitseinikest teadlikud ei ole.

Ekspertintervjuude käigus toodi välja veel probleemiks sündmuskohal nõu mitte küsimine valveuurijalt. Uurijad tõid välja, et kui ei olda endas kindel, kuidas mida täpselt tegema peab, siis tuleks kindlasti ühendust võtta oma ala eksperdiga ning kooskõlastada edasised toimingud ja tegevused. Patrullpolitseinike küsitlusest tuli aga välja, et vaid pooled vastanutest võtavad sündmuskohal ühendust valveuurijaga kui tegemist on narkokuriteo kahtlusega.

Uurijad tõid veel välja asjade liigse katsumise sündmuskohal ning sellega tõendite rikkumise ja asitõendite säilitamise nii, et hiljem oleks neid võimalik tõendamisel kasutada. Autor küsis ankeetküsitluses patrullpolitseinikelt, kas nende kogutud tõendeid on saadud kasutada hiljem kohtumenetluses, millest tuli välja, et poolte vastanute tõendeid on saadud hiljem kasutada, kuid poolte vastanute tõendeid ei ole saadud kasutada või nad ei ole teadlikud sellest.

Tuginedes ekspertintervjuude ja ankeetküsitluse analüüsi tulemustele teeb lõputöö autor Politsei- ja Piirivalveametile ettepanekud, mis töö autori hinnangul võiksid kaasa aidata esmareageerijate teadlikkuse tõstmisele narkokuritegude korral:

- koostada patrullpolitseinikele juhendmaterjal või meelespea, kuhu panna kirja olulisemad punktid narkokuriteo korral tehtavatest toimingutest ning kuidas sündmuskohal ja asitõendiga käituma peaks. (Vt lisa 3)
- lõputöö valim on küll suhteliselt väike kuid annab ülevaate vajadusest viia läbi esmareageerijatele täiendkoolitusi eelkõige korrakaitseõiguse ning süüteomenetluse piiritlemise teemal.

KOKKUVÕTE

Esmareageerija teadlikkus narkootilise ja psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral Ida prefektuuri näitel tõstatas uurimisprobleemina küsimuse, millised on esmareageerija teadmised narkokuriteo kahtluse korral läbi viidavatest tegevustest ja toimingutest. Lõputöö aktuaalsus tuleneb Siseturvalisuse arengukava 2020-2030 programmist, mille järgi on raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus riiklikul tasandil üks olulisem prioriteet, mille üheks osaks on vähendada narkootikumide pakkumist ja kättesaadavust Eestis. Lõputöö olulisust ja teema uurimisvajadust kinnitasid nii töö autori juhendajad kui ka Idaprefektuuri uurijad.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada esmareageerijate olemasolev teadlikkus läbiviidavatest toimingutest narkokuritegude kahtluse korral Ida prefektuuri näitel ning koostada meelsepea esmareageerijale narkokuriteo kahtluse korral. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet: analüüsida narkokuritegude teoreetilisi allikaid; tuua välja vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise erisused; analüüsida narkokuriteo kahtluse korral tehtud esmaste toimingute õiguspärasust kaasuse näitel; välja selgitada Ida prefektuuri Rakvere, Jõhvi ja Narva politseijaoskonna patrullpolitseinike teadlikkus narkokuritegude kahtlusel rakendatavate meetmete kohta. Seejärel koguda, võrrelda ja analüüsida andmeid esmareageerijate teadlikkusest narkokuritegude kahtlusel rakendatavate meetmete kohta ning nende põhjal teha järeldusi ja pakkuda välja lahendusi nende teadlikkuse tõstmiseks. Lõputöö eesmärk ja uurimisülesanded täideti ning probleemile ja uurimisküsimustele leiti vastused.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis analüüsiti teoreetilisi allikaid narkootikumidega seotud kuritegude kohta. Esimene alapeatükk keskendus karistusseadustikus nimetatud narkootikumidega seotud kuritegudele ning vastavatele kohtulahenditele Viru maakohtu näitel. Teine alapeatükk käsitles vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise erisusi reaalsete kaasuste näitel. Sündmuskoha uurimine oli kolmanda alapeatüki temaks, milles toodi välja sündmuskoha olemus ning esimesena sündmuskohale jõudnud politseiniku tegevused. Neljandas alapeatükis kirjeldati tõendite tagamise ning dokumenteerimise olulisi punkte. Lõputöö empiirilises osas leiti vastused uurimisprobleemi täpsustamiseks püstitatud neljale uurimisküsimusele ja täideti uurimisülesanded. Andmekogumise meetoditeks valiti ankeetküsitlus ja poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Eesmärgistatud valimisse kuulusid kolm Ida prefektuuri uurijat, kes tegelevad

narkokuritegudega. Ekspertintervjuudega kogutud andmed analüüsi kategooria lõikes: esmased tegevused narkokuriteo avastamisel; probleemid esmareageerija tegevuses narkokuriteo avastamisel; esmareageerijate toimingute tegemise õiguspärasus ja uurija ootused esmareageerijale.

Lõputöö autori hinnangul on ekspertintervjuude analüüsi tulemused seotud teoreetiliste lähtekohtadega, mis tõid välja, et narkokuriteo puhul on tähtsad tõendite säilimine ja õiguspärane kogumine, kuna rikutud tõendeid ei saa hiljem kohtumenetluses kasutada. Samuti on oluline vahet teha vallasaaja läbivaatusel ja läbiotsimisel, millel on konkreetsed piirid.

Patrullpolitseinikega läbi viidud uuringu tulemused kinnitasid ekspertide seisukohtasid, et mõningate toimingute tegemisel ollakse vastuolus seadusega ning rikutakse oluliselt toimingute tegemise reegleid. Enamik uurijaid olid ühel nõul, et on vajalik teha ettepanekud või soovitusid patrullpolitseinikele olla julgemad abi küsima ekspertidelt, kirjeldama protokollides asitõendeid põhjalikumalt, vähem katsuma sündmuskohal olevaid esemeid ja asju, et tõendit ära ei rikutaks. Uurijad soovitasid ka rohkem rõhku pöörata isiku turvakontrollile.

Tuginedes ekspertintervjuu ja ankeetküsitluse tulemustele on lõputöö autoril ettepanekud ja soovitusid PPA-le kuidas parandada patrullpolitseinike teadlikkust narkootilise- ja psühhotroopse aine kuriteo kahtluse korral läbi viidavate toimingute osas. Lõputöö autor soovib koostada patrullpolitseinikele juhendmaterjal või meelespea, kuhu on koondatud olulisemad punktid narkokuriteo korral tehtavate toimingute ning sündmuskohal asitõendiga käitumise kohta. Töö autor koostas näidise vastavast meelespeast, mis on välja toodud käesoleva töö lisana. Lõputöö valim on küll väike kuid annab tunnistust vajadusest viia läbi esmareageerijatele täiendkoolitusi eelkõige korrakaitseõiguse ning süüteomenetluse piiritlemise teemal, suurendada teadlikkust vallasaaja läbivaatuse ja läbiotsimise piiritlemisel. Autori soovituseks oleks Sisekaitseakadeemia kadettidele pöörata õppetöös rohkem rõhku narkokuritegude avastamisel läbiviidavate toimingute tegemisele.

Lõputöö autori arvates oleks teemat võimalik edasi arendada näiteks analüüsides erinevaid kohtulahendeid narkokuritegudest, et teada saada, kas esmareageerijate valede toimingute tõttu on tühistatud kriminaalmenetlusi. Lisaks on lõputöö käsiraamatuks patrullpolitseinikele kui ka politseikadettidele.

SUMMARY

The purpose of the thesis was to find out awareness of the first responder of narcotic drugs or psychotropic substances suspicion of a criminal offense.

To achieve the purpose, the following research tasks were set: 1. To analyse theoretical starting points of drug offences; 2. the differences between examination of movable and search; 3. analyse legality of the initial acts performed in case of suspicion of a drug offence; 4. analyse the awareness of the first responders of Rakvere, Jõhvi and Narva police departments of the Eastern Prefecture the data was compared with the theoretical views and results from experts.

The results of the survey showed that some of the acts were performed at variance by law and the rules of conduct were seriously violated. One of the biggest problem about first responder's acts was knowing the differences between examination of movable and search.

Based on the results, the author made suggestions and recommendations on how to raise awareness among first responders.

The search tasks were carried out and the purpose was achieved. Since this thesis provides an overview of awareness of the first responder of narcotic drugs or psychotropic substances suspicion of a criminal offense, it is useful for the first responders for police cadets of Police and Border Guard College and for the first responders of Estonian Police and Border Guard Board.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Abram, W. & Conrad, H., 2002. *Politseitaktika. Üldised politseimeetmed*. 2. köide. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Al-Wataify, A. & Al-Dahmoshi, H., 2019. Rapid Screening of addiction-associated drug among long-term prisoners. *Drug Invention Today*, 12(3), pp. 572-576.

Berg, C., Daniel, C., Vu, M., Li, J., Martin, K. & Le, L., 2018. Marijuana Use and Driving Under the Influence among Young Adults: A Socioecological Perspective on Risk Factors. *Substance use & misuse*, 53(3), pp.370-380.

Dumenigo, A., 2021. Let's make some „scents“ of our fourth amendment rights: the discriminatory truths behind using the mere smell of burnt marijuana as probable cause to search a vehicle, *St.Thomas Law Review*, 33(2), pp.283-306.

Eesti Politsei Kohtuekspertiisi ja Kriminialistika Keskus, 2002, *Sündmuskoha tehnilise uurimise käsiraamat*. Tallinn: KEKK

Eesti Vabariigi põhiseadus (1992), RT I, 15.05.2015, 2.

Eljas, C., Kirsimägi, S. & Kroonberg, R., 2018. *Järelevalve- ja süüteo menetluse piiritlemine*.
[Võrgumaterjal] Leitav:
https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2061/Piiritlemine_FIN.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Kasutatud 29.04.2022]

Flick, U., 2006. *An introduction to qualitative research*. London: Sage

Tallinna Ülikool, 2011. *Organisatsiooni infovajadus: Infovajaduse uurimise meetodid*.
[Võrgumaterjal] Leitav:
https://www.tlu.ee/opmat/in/Organisatsiooni%20infovajadus/4_infovajaduse_uurimise_meetodid.html [Kasutatud 27.01.2022].

Gibson, W. & Brown, A., 2009. *Working with qualitative data*. Los Angeles, New Dehli, London, Singapore, Washington DC Sage Publication.

Haring, L., Leedo, A., Kisand, H., Voormansik, L., Viimsalu, A., Karis, K., Kangro, R., Vasar, E., 2019. Uimastite tarvitamine Eesti noorte ja täisealiste seas. AAA-uuringu esmased tulemused. *Eesti Arst*, 100(1), lk 15-23.

Heldna, E., Härkönen, M., Kase, T., Kasemäe, R., Kuikka, J., Lek, P., Neuman, A., Pellinen, E., Tamla, I. & Vanaisak, Ü., 2006. *Korrakaitsepolitsei ja narkootikumid*. Tallinn: Euroopa Liit.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2007. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.

Horswell, J. ed., 2004. *The Practice of Crime Scene Investigation*. CRC Press.

Järvet, S., Saar, I., Valk, A., Kratovitš, M., Tamm, L., Loik, R., Karu, T., Toom, K., Kroonberg, R., Mäe, V., Lees, M., Elling, T. & Silberg, U., 2021. *Üliõpilastööde koostamise ja vormistamise juhend*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.sisekaitse.ee/sites/default/files/inlinefiles/Uliopilastoode%20koostamise%20ja%20vormistamise%20juhend.pdf> [Kasutatud 02.01.2022].

Karindosk, D., 2015. *Alaealistele suunatud narkoennetustöö hindamise probleeme Eestis*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Karistusseadustik (2001) RT I, 21.05.2021, 9.

Kelty, Sally., 2011. Professionalism in Crime Scene Examination: Recruitment Strategies Using the Seven Key Attributes of Top Crime Scene Examiners. *Forensic Science policy & Management An International Journal*, 2011, 2(4), pp. 198-204.

Kent Jr, M.B. & Mcmillian, L., 2011. The world of deadwood: property rights and the search for human identity. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 2011, 20(2), pp. 489-536.

Korraldusseadus (2014) RT, 03.03.2021, 5.

Kriminaalmenetluse seadustik (2004) RT, 22.12.2021, 45.

Kruusamäe, M., 2021. *Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas*. [Võrgumaterjal]
Leitav:

https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:HdpHLKcPPsoJ:https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2012/karistuse_kohaldamise_etapid.pdf+&cd=4&hl=et&ct=clnk&gl=ee#44 [Kasutatud: 13.03.2022].

Krüger, U., 2006. *Kriminaalmenetlus: Tõendamine kohtueelses menetluses*. Üldkäsitlus. Trükk. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Laherand, M-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Eesti Rahvus Ringhääling, 2021. *Politsei ohtlikust MDMA-st: kahe noore surma põhjustas kristalne aine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/1608417071/politsei-ohtlikust-mdma-st-kahe-noore-surma-pohjustas-kristalne-aine> [Kasutatud: 25.12.2021]

Luo, X., Peng, J & Mao, M., 2022. Characterizing the Temporal Regularities of Crime. *Discrete Dynamics in Nature & Society*, pp. 1-18.

Lõhmus, U. *Inimõigused ja nende kaitse Euroopas*. Tartu: Juridicum 2003.

Madise, Ü., 2016. *Vallasasja läbivaatus korraldusmenetluses*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.oiguskantsler.ee/et/seisukohad/seisukoht/vallasasja-labivaatus-korraldusmenetluses> [Kasutatud 13.12.2021]

Mummolo, J., 2018. Modern Police Tactics, Police-Citizen Interactions, and the Prospects for Reform. *Journal of Politics*, 80(1), pp. 1-15.

Mõtus, K., 2007. *Narkopreventsiooni probleeme Eestis*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Narkootilise ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seadus (1997) RT I, 08.01.2020, 12.

Pajula, E. & Ploom, T., 2004. *Väärteomenetlus II*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/368/V%C4%86%C2%A4%C4%86%C2%A4rteomenetlus_II.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Kasutatud 01.05.2022].

Parekh, V., 2019. Psychoactive drugs and driving. *Australian Prescriber*, 42(6), pp.182-185.

Politsei- ja Piirivalveameti Ida prefektuuri põhimäärus, Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori 10.10.2012 käskkiri nr. 362, 01.11.2012.

Porn, J., 2015. *Uute psühhoaktiivsete ainete narkoturule jõudmise tõkestamine*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Prokuratuur, 2022. *Seletav sõnastik*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.prokuratuur.ee/et/pressile/seletav-sonastik> [Kasutatud: 10.03.2022].

Radosavljevic, E., 2020. Compliance of domestic criminal legislation in the field of international and judicial cooperation with the EU acquis in the fight against organized crime-security aspect. *Novi Sad Faculty of Law – Collected Papers*, 54(4), pp.1575-1586.

Ravimiamet, 2017. *Narkootilised ja psühhotropsed ained ning neid sisaldavad ravimid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ravimiamet.ee/narkootilised-ja-psuhhotropset-ained-ning-neid-sisaldavad-ravimid#1> [Kasutatud 12.12.2021].

Sekhon, N.S., 2011. Redistributive Policing. *Journal of Criminal Law & Criminology*, 101(4), pp. 1171-1226.

Siseministerium, 2021. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministerium.ee/stak2030> [Kasutatud 12.11.2021]

Reporter, 2022. *Valge pulbriga kotikesed, puruks löödud küljeklaasid ja kurjast käest süttinud kaubik!* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://reporter.postimees.ee/7426646/reporter-valge->

[pulbriga-kotikesed-puruks-loodud-kuljeklaasid-ja-kurjast-kaest-suttinud-kaubik](#) [Kasutatud 15.01.2022]

Riigiteataja, 2022. *Kõik kohtumenetlused*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/koik_menetlused.html [Kasutatud 15.01.2022]

Siseministerium, 2021. *Eesti narkopoliitika aastani 2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministerium.ee/uimastiennetus> [Kasutatud 20.11.2021]

Siseministerium, 2021. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministerium.ee/sidest> [Kasutatud: 25.11.2021]

Sotsiaalminister, 2014. *Joobeseisundile viitavate tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mitteesinemise tuvastamise viisid*. Määrus. RT I, 27.06.2014, 4.

Sotsiaalminister, 2021. *Narkootiliste ja psühhotropsete ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemise ning sellealase arvestuse ja aruandluse tingimused ja kord ning narkootiliste ja psühhotropsete ainete nimekirjad*. Määrus. RT I, 23.02.2021, 19.

Statistikaamet. *Tervis ja heaolu*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/saastev-areng/3-tervis-ja-heaolu> [Kasutatud 02.02.2022]

T, N.M., M, N.S., Atalla, S.M & Babat, C., 2021. A Challenging Crime Scene Investigation Report: Alleged Murder, Unravelling the Mystery as Lightning Death. *Journal of Krishna Institute of Medical Sciences*, 10(4), pp. 111-115.

Tallinna Ülikool, 2011. *Organisatsiooni infovajadus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tlu.ee/opmat/in/Organisatsiooni%20infovajadus/index.html> [Kasutatud 12.12.2021].

Tartu Ülikool, 2014. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas: Andmekogumismeetodid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/intervjuu> [Kasutatud 27.01.2022].

Tremitiere, Beaut C., 2017. The fallacy of a colorblind consent search doctrine. *Northwestern University Law Review*, 112(3), pp. 527-566.

Tsiviilseadustiku üldosa seadus (2002), RT I, 22.03.2021, 8

Tšitškan, A., 2017. Kohtupraktika analüüs. *Narkojoobe tõendamine KarS § 424 mõttes*.
[Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyyssid/2017/Narkojoobe%20t%C3%B5endamine%20KarS%20%C2%A7%20424%20m%C3%B5ttes.pdf> [Kasutatud 29.04.2022]

Õunapuu, L., 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. *Kvalitatiivne, kvantitatiivne ja kvalitatiiv-kvantitatiivne uurimistöö*. Tartu: Tartu Ülikool, lk 51-63.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Ekspertintervjuu tunnused, intervjuueeritavate andmed, intervjuude läbiviimise ajad, kohad ja intervjuude kestused (autori koostatud)	20
Joonis 1. Vastajate töökohad (autori koostatud)	21
Joonis 2. Narkokuriteod, millega ametnikud kokku puutunud on (autori koostatud)	22
Tabel 2. Esmased toimingud narkokuriteo puhul (autori koostatud)	22
Tabel 3. Tingimused läbiotsimiseks (autori koostatud)	23
Tabel 4. Vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise erinevused (autori koostatud)	24
Tabel 5. Narkokuriteo kahtlusel sündmuskohal tegevused (autori koostatud)	24
Tabel 6. Aine leidmisel fikseerimine ja pakendamine (autori koostatud)	25-26
Joonis 3. Kas on saadud tõendit kasutada kohtumenetluses (autori koostatud)	26
Tabel 7. Esmareageerija esmased tegevused narkokuriteo avastamisel (autori koostatud)	27
Tabel 8. Probleemid patrullpolitseinike tegevuses (autori koostatud)	28
Tabel 9. Ootused patrullpolitseinikule (autori koostatud)	30

Lisa 1. Ankeetküsitluse küsimused

1. Millises jaoskonnas Te töötate?
2. Milliste narkokuritegudega olete Te tööalaselt kokku puutunud?
3. Milliseid esmaseid toiminguid olete narkokuriteo avastamisel läbi viinud?
4. Millisel tingimusel võib teostada läbiotsimist, kui tekib narkokuriteo kahtlus? Teie enda arvamus
5. Mis vahe on vallasasja läbivaatusel ja vallasasja läbiotsimisel? Kirjelda oma sõnadega.
6. Kui tekib riikliku järelevalve käigus kahtlus, et olete avastanud narkootilist või psühhotroopset ainet (kogus ei ole teada), siis kuidas käitute? Palun kirjeldage protsessi.
7. Kas Teie kogutud tõendit/tõendeid on saanud hiljem kasutada kohtumenetluses?

Lisa 2. Eksperdiintervjuu küsimused

1. Millised on teie kogemuste põhjal patrullpolitseiniku esmased tegevused narkokuriteo avastamisel?
2. Milliseid probleeme te näete patrullpolitseinike tegevuses narkokuritegude kahtluse korral toimingute tegemisel? Milliseid probleeme on varem esinenud?
3. Teie, kui uurija poolne selgitus, kuidas patrullpolitseinik peaks tegema toiminguid ning tõendeid koguma õiguspäraselt
4. Millised on ootused patrullpolitseinikele?

Lisa 3. Meelespea esmareageerijale narkokuriteo kahtluse korral

Kui esinevad narkokuriteole viitavad tunnused:

- Püüa sündmuskohal võimalikult vähe katsuda asitõendeid ja muid tõendamiseks vajalike kohti;
- Kasuta sündmuskohal vormikaamerat sündmuse olustiku fikseerimiseks;
- Fikseeri ning tuvasta kõik koha peal olevad isikud ja nende seos sündmusega (tunnistajad, teo toimepanijad);
- Kahtlustatav kinnipidada ning temalt sidevahendid ära võtta (nt telefon, nutikell);
- Kasuta kindlasti isikukaitsevahendeid (mask, kummikindad) nii enda ohutuse tagamiseks kui ka kontaminatsiooni ohu vähendamiseks;
- Dokumenteeeri nõuetekohaselt läbiviidava uurimistoimingu protokollis toimingu tingimused, käik ja tulemused;
- Kirjelda põhjalikult kuidas aine leidmise hetkel pakendatud oli, mis täpselt pakendis oli ja millisena see leiti (näiteks: kokku volditud fooliumis, kokku kortsutatud paberis, minigripis valge värvusega pulber);
- Kui oled pakendi avanud, kirjelda kuidas avati ning kuidas see ka hiljem uuesti suleti;
- Pakendamisel pea meeles: pulbrid pakenda tihedalt sulgevasse pakendisse; taimsed osad pakenda paberkotti; vedelike puhul ole veendunud, et anum, kus aine on, oleks korralikult suletav ning pakenda see kilekotti; piibu puhul tuleb katta piibu kaha alumiiniumfooliumiga ning pakendada kilekotti;
- Küsi nõu valveuurijalt edasiste toimingute tegemiseks;
- Kui on võetud proov kiirtesti jaoks, siis see ka kindlasti ära märkida;
- Vallasasja läbivaatusel (näiteks sõiduki) kindalaekaid, ruume, sahtleid avada ei tohi;
- Läbiotsimist võib teostada vaid sellisel juhul kui on olemas prokuröri või kohtu luba.